

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

[ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ—ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΑ—ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΗ]

ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ

Ἐφ' Ἐκφύ G. F. Rodwell

φιλική ἀνάμνησις.

Τὸ Ἑλληνικὸν Πανεπιστήμιον δὲν εἶναι ὡς τὰ ἐν τοῖς λοιποῖς ἔθνεσι τοιούτου εἶδους καθιδρύματα, τῆς ἐπιστήμης μόνον ἐργαστήριον, ἀλλ' εἶναι συγχρόνως καὶ γιγαντώδους μηχανῆς, ἣτις πλέκει τὸ ὕφασμα τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ζωῆς. Ἐὰν ὑπάρχη ἀρχαία καὶ νέα Ἑλλάς, καθὼς ἐπίσης ἐσὼ καὶ ἔξω, τὸ Ἑλληνικὸν Πανεπιστήμιον συνδέει ἀμφοτέρας. Ἐν ἐνὶ λόγῳ περιέχει τὰ ἱερά τοῦ ἔθνους. Ὅστις θέσει τὴν χεῖρα ἐπ' αὐτοῦ, εὕρισκεὶ πάλλουσαν τὴν καρδίαν σύμπαντος τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ὁμοιάζει ὁ ναὸς οὗτος τῆς ἐπιστήμης τὸν ἐν Ἱερουσαλήμ ναὸν τοῦ Θεοῦ, διότι εἶναι τὸ κέντρον τῆς τοῦ ἔθνους ψυχῆς. Ὅταν ὅλα ἐπεσαν ἐν μέσῳ τοῦ Ἰσραὴλ, οἱ περισωθέντες κατέφυγον εἰς τὸν μέγαν ναὸν, ἵνα ταφῶσιν ὑπὸ τὰ ἑρρεῖπια του. Αἱ πρῶται καὶ τελευταῖαι ἐλπίδες ἐκεῖ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ὑπάρχουσι, διότι δὲν εἶναι ἄνευ βαθέος νοήματος ὅ,τι πρὸς Κορινθίους ἔλεγεν ὁ Παῦλος «οἱ Ἕλληνες σοφίαν ζητοῦσι».

Τὸ Ἑλληνικὸν Πανεπιστήμιον, συστηθὲν τῇ 14 Ἀπριλίου 1837 καὶ ἀρχίσαν τὰς ἐργασίας του ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους διὰ 52 φοιτητῶν, 26 καθηγητῶν καὶ 3 ὑφηγητῶν, ὑπελόγιζεν εἰς τὰς τάξεις αὐτοῦ κατὰ τὸ τελευταῖον (1 Σεπτεμβρίου 1872—31 Αὐγούστου 1873) ἀκαδημακὸν ἔτος 1275 φοιτητὰς, 53 καθηγητὰς καὶ 18 ὑφηγητὰς. Ἐν διαστήματι λοιπὸν 36 ἐτῶν ἢ μὲν διδάσκο-

μένη δύναμις ὑπερικοσαπλασιάσθη, ἢ δὲ διδάσκουσα ἠύξησεν ἀπὸ 29 εἰς 71.

Ἐν γένει αἱ ἐν τῷ Ἑλληνικῷ Πανεπιστημίῳ διδασκόμεναι ἐπιστήμαι κατατάσσονται εἰς πέντε οἰκογενείας, τὴν τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς, τὴν τῆς Νομικῆς, τὴν τῆς Ἰατρικῆς, τὴν τῆς Φιλοσοφικῆς, ἣτις ὑποδιαιρεῖται εἰς τρία τμήματα, φιλολογικόν, μαθηματικόν καὶ φυσικόν, καὶ τὴν τῆς Φαρμακευτικῆς, τῆς ὁποίας ὁ μηχανισμὸς συγχωνεύεται ἐν τῷ τῆς Ἰατρικῆς καὶ τῷ τοῦ φυσικοῦ τμήματος τῆς Φιλοσοφικῆς. Τὸ ἐν ταῖς Σχολαῖς ταύταις διδάσκον προσωπικόν κατὰ τὸ χειμερινὸν ἑξάμηνον τοῦ 1873—74 ἀποτελεῖται ἐκ 43 τακτικῶν καθηγητῶν, 2 ἐπιτίμων, 8 ἐκτάκτων καὶ 18 ὑφηγητῶν. Ἡ μεταξὺ τῶν τακτικῶν καὶ τῶν ἐκτάκτων καθηγητῶν διαφορὰ, ὑπονοεῖται ἐν τῷ νόμῳ ὡς συνισταμένη εἰς τὴν θεωρητικωτέραν τῶν μὲν καὶ πρακτικωτέραν τῶν δὲ διδασκαλίαν. Ἐν τούτοις ἡ ἐφαρμογὴ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὑπερέβη τὸν νομικὸν τοῦτον φραγμὸν καὶ εἶναι τις, τακτικὸς ἢ ἐκτακτὸς καθηγητῆς, ὅ,τι δύναται. Ἐπίσης ὡς ἐπιτίμους καθηγητὰς ὑποδεικνύει ὁ νόμος τοὺς διαπρέποντας κατὰ τὸν νοῦν καὶ τὴν παιδείαν, εἴαν ἔχωσιν τὴν ἱκανότητα καὶ τὴν προθυμίαν νὰ συντελέσωσιν εἰς τὸν Πανεπιστημιακὸν σκοπὸν ἐν τῇ ἐφαρμογῇ ὑποτίθεται ὅτι εἶναι οὗτοι διωρισμένοι ἤδη εἰς ἄλλας ἐν τῇ Πολιτείᾳ θέσεις. Οἱ ὑφηγηταὶ διορίζονται μετὰ προηγουμένην τῆς οἰκείας Σχολῆς δοκιμασίαν μεταξὺ τῶν ἤδη ἀποκτήσαντων τὸ δίπλωμα τοῦ διδάκτορος, ἐπὶ τῇ νομικῇ προσδοκίᾳ τῆς συγκροτήσεως οὕτω εὐρώστου καθηγεσίας φυτωρίου, διὰ τὴν μέλλουσαν τοῦ Πανεπιστημίου ἀνάπτυξιν. Ὑπὸ τὴν ἐπιτίμω τῆς μισθοδοσίας ὑπάρχουσι σημαντικώτεραι διαφοραὶ, διότι ὁ μὲν τακτικὸς καθηγητῆς λαμβάνει κατ' ἔτος 3 600 δρ. μετὰ βετῆ δὲ ὑπηρεσίαν μέχρι 4 800, ὁ δὲ ἐκτακτὸς 3 000, ὁ δὲ ἐπιτίμος 4 200, ὁ δὲ ὑφηγητῆς μηδέν.

Ἡ καθ' ὅλον τὸν μέχρι τοῦδε Πανεπιστημιακὸν ἡμῶν βίον κίνησις τοῦ προσωπικοῦ τῶν καθηγητῶν αὐτοῦ συνεπώθη εἰς διορισμοὺς μὲν 103 (12 Θεολογ. 20 Νομ. 29

Ἰατρ. 42 Φιλοσοφ.), εἰς ἀποχωρήσεις δὲ 50, ἐν αἷς αἱ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς ὑπηρεσίας ἀποβιώσεις ὑπολογίζονται εἰς 35. Μεταξὺ τῶν διορισθέντων καθηγητῶν 65 προέρχονται ἐκ τῆς ἔξω Ἑλλάδος (6 Θεολογ. 13 Νομ. 20 Ἰατρ. 26 Φιλοσοφ.), 7 ἐκ τῆς Γερμανίας (2 Νομ. 4 Ἰατρ. 4 Φιλοσοφ.), 1 ἐκ τῆς Σκωτίας (Φιλοσοφ.) καὶ 30 ἐκ τῆς ἔσω Ἑλλάδος (6 Θεολογ. 5 Νομ. 8 Ἰατρ. 14 Φιλοσοφ.).

Ἐὰν μελετήσωμεν τὴν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ἐργασίαν ἐκ τῆς ἐπόψεως τῶν διδασκομένων ἐν αὐτῷ ἰδιαιτέρων ἐπιστημῶν, τὸ τελευταῖον χειμερινὸν ἑξάμηνον παρέχει ἡμῖν τὰς ἐξῆς πληροφορίας. Ἡ μὲν Θεολογικὴ Σχολὴ περιλαμβάνει ποιμαντορικὴν Θεολογίαν, ἐκκλησιαστικὴν καὶ Ἑβραϊκὴν ἀρχαιολογίαν, δογματικὴν, συμβολικὴν, ἐρμηνευτικὴν τῆς Παλαιᾶς καὶ Νέας διαθήκης καὶ ἰδιαιτέραν εἰς αὐτὰς εἰσαγωγὴν, ἐγκυκλοπαιδείαν τῆς Θεολογίας, ὀμιλητικὴν, ἱστορικὴν τῶν δογμάτων καὶ Ἑβραϊκὴν γραμματικὴν ὑπὸ 4 τακτικῶν καθηγητῶν, 1 ἐπιτίμου, 1 ἐκτάκτου καὶ 1 ὑφηγητοῦ. — Ἡ δὲ Νομικὴ συνταγματικὸν, διοικητικὸν, ἐκκλησιαστικὸν, ποινικὸν, Ρωμαϊκὸν καὶ Γαλλικὸν δίκαιον, κοινωνικὴν πλουτολογία καὶ καταστατικὴν, πολιτικὴν καὶ ποινικὴν δικονομίαν, εἰσηγήσεις καὶ ἀστικὸν δίκαιον τῶν Ρωμαίων καὶ τῶν Βυζαντινῶν, πολιτικὴν οἰκονομίαν ὑπὸ 8 τακτικῶν καθηγητῶν, 1 ἐπιτίμου καὶ 5 ὑφηγητῶν. — Ἡ δὲ Ἰατρικὴ παθολογίαν γενικὴν, εἰδικὴν καὶ τῶν παιδῶν, μαιευτικὴν, ἀφροδισιακὰ καὶ γυναικεῖα νοσήματα, γενικὴν ἀνατομίαν, παθολογικὴν καὶ τοπογραφικὴν ἀνατομίαν, χειρουργικὴν, ἱστορίαν, ἐγκυκλοπαιδείαν καὶ μεθοδολογίαν τῆς Ἰατρικῆς, Θεραπευτικὴν, φαρμακολογίαν, κλινικὴν καὶ ἀστυκλινικὴν, ὀφθαλμιατρικὴν, ἰατροδικαστικὴν, τοξικολογίαν, φυσιολογίαν καὶ εἰδικὴν νασολογίαν ὑπὸ 14 τακτικῶν καθηγητῶν, 3 ἐκτάκτων καὶ 8 ὑφηγητῶν. — Ἡ δὲ Φιλοσοφικὴ κατὰ μὲν τὸ φιλολογικὸν τμήμα ἱστορίαν τῆς ἀρχαίας τέχνης καὶ ἀρχαιολογικὰς ἀσκήσεις, ἐρμηνείαν εἰς Ἰλιάδα, Πίνδαρον, Σοφοκλῆ, Ἡρόδοτον, Θουκυδίδην, Κικέρωνα, Ὀράτιον, Τίβουλον καὶ Πλάτωνα, Ἑλληνικὴν καὶ Ρωμαϊκὴν γραμ-

ματολογία, ιστορίαν τῆς φιλοσοφίας τῶν νεωτέρων χρόνων, Θεολογίαν καθ' Ἑλληνικὰς, ιστορίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, φιλοσοφίαν τῆς ιστορίας, ιστορίαν μεσαιωνικὴν, ἀνθρωπολογία, λογικὴν, συγκριτικὴν γραμματικὴν τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Λατινικῆς· κατὰ δὲ τὸ μαθηματικὸν τμήμα ἀναλυτικὴν γεωμετρίαν καὶ διαφορικὸν ὑπολογισμόν, διδιάστατον καὶ τρισδιάστατον ἀναλυτικὴν γεωμετρίαν, σφαιρικὴν τριγωνομετρίαν, ὀλοκληρωτικὸν ὑπολογισμόν, κινήματικὴν καὶ ἀστρονομίαν· κατὰ δὲ τὸ φυσικὸν τμήμα, γενικὴν χημείαν, φαρμακοποιίαν, ἀνατομίαν ὀργανογραφίαν καὶ φυσιολογίαν τῶν φυτῶν, φαρμακευτικὴν, πειραματικὴν χημείαν, φυσικὴν, ἀνωτέραν ὀπτικὴν, εἰδικὴν ζωολογίαν, ὀρυκτολογία, ἰατρικὴν χημείαν, τοξικολογίαν καὶ πειραματικὴν φυσικὴν· τὸ ὅλον ὑπὸ 17 τακτικῶν καθηγητῶν, 4 ἐκτάκτων καὶ 4 ὑφηγητῶν.

Ἡ ἀρίθμησις τῶν θεμάτων τούτων τῆς πανεπιστημιακῆς διδασκαλίας, τὰ ὅποια συνέπτυξα μὲν κατὰ τὸ δυνατόν, ἀποτελοῦσι δὲ διὰ τῶν διαφόρων αὐτῶν κλάδων τὸν σεβάσιμον ἀριθμὸν 119 μαθημάτων (15 Θεολογ. 17 Νομ. 40 Ἰατρ., 47 Φιλοσ.), δύναται νὰ δώσῃ γενικὴν τιμὴν ὡς ἀπὸ σχεδιαγράμματος ἰδέαν περὶ τῆς ὑψηλοτέρας πνευματικῆς τῶν ἡμετέρων νέων διαπλάσεως, διαρκούσης τετραετίας μὲν ὀλοκληρὸν δι' ὅσους προτίθενται νὰ δώσωσι διδακτορικὰς ἐξετάσεις, αἵτινες εἶναι λεπτομερέστεραι καὶ ἀκριβέστεραι, τριετίαν δὲ δι' ὅσους φοιτῶντας εἰς τὴν Θεολογικὴν καὶ φιλολογικὴν σχολὴν προτιμῶσι νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς ἀπολυτηρίους ἤττον λεπτομερεῖς ἐξετάσεις (*). Παρατηρήθη ἐν τούτοις ὅτι ὀλίγιστοι ἐποιήσαντο μέχρι τοῦδε χρῆσιν τῆς ἐξαιρέσεως ταύτης, ἐκ τοῦ ὁποίου ὁμῶς δὲν ἔπεται ὅτι εἶναι καὶ σπάνιοι οἱ τελειοδιδάκτοι τοῦ Πανεπιστη-

μίου, διότι ὅσοι μετρίως εὐδοκίμησουσι κατὰ τὰς διδακτορικὰς ἐξετάσεις, λαμβάνουσι πτυχίον τελειοδιδάκτου (προλύτου) ἐκτὸς τῆς Ἰατρικῆς σχολῆς, ἐν ἧ ἅπαξ μόνον τοῦτο συνέβη. — Ὅσον ἀφορᾷ τὰς καθ' ἑκάστην παραδόσεις, κατὰ κανόνα διαρκοῦσιν αὐταὶ ἐπὶ μίαν ὥραν ἀπὸ τῆς 8 πρωίνης ὥρας μέχρι τῆς 6 μ. μ. Ὑπάρχουσι δὲ μαθήματα δις, τρίς, τετράκις, πεντάκις καὶ ἑξάκις τῆς ἐβδομάδος διδασκόμενα. Ὡπωσδήποτε δύναται ἕκαστος νὰ ὑπολογίσῃ τὸ ποσὸν τῶν ὡρῶν τῆς καθ' ἅπαν τὸ ἔτος Πανεπιστημιακῆς διδασκαλίας, ἅμα ἀφαιρέσῃ τὸν χρόνον τῶν κανονικῶν ἀπὸ 15 Ἰουνίου μέχρι 1 Σεπτεμβρίου διακοπῶν, τὰς ὁποίας ἡ πρακτικὴ ἐπεξέτεινεν ἀπὸ τοῦ τέλους Μαΐου μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ Ὀκτωβρίου, 15 ὀρησκευτικὰς ἀργίας, δύο ἐβδομάδας περὶ τὸ Πάσχα, τὴν ἐθνικὴν τῆς 25 Μαρτίου ἡμέραν, καὶ τὰς δεκαπενθήμερους τῆς συνηθείας ἀργίας τῶν Χριστουγέννων καὶ τῶν ἀποκρέω, εἰς τὰς ὁποίας προσθετόν καὶ τὰς 4 ἡμέρας τῶν πολιτικῶν ἐκλογῶν, ὅσάκις συμπέσωσι τοιαῦται.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν ἐνεργείᾳ φοιτητῶν τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ ἔτους 1872—73 ἀποτελεῖται ἐκ δύο κατηγοριῶν, ἐκ φοιτητῶν ἀρχαιοτέρων, τῶν ὁποίων αἱ σπουδαὶ δὲν ἀπεπερατώθησαν, καὶ ἐκ φοιτητῶν νεωστὶ προσελθόντων. Οὕτως εἰς τὴν πρώτην μὲν ὑπάγονται 959, εἰς τὴν δευτέραν δὲ 316. Κατ' ἀκρίβειαν ὁμῶς ἐνδιαφέρει μᾶλλον ἡ ποσότης τῶν ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου 1837 μέχρι τῆς 31 Αὐγούστου 1873 εἰσελθόντων εἰς τὰς Πανεπιστημιακὰς τάξεις νέων φοιτητῶν, οἵτινες κατὰ τὰς δημοσιευόμενας κατὰ πᾶν ἔτος ἐκθέσεις τῆς Πανεπιστημιακῆς ὑπηρεσίας ἀναδιβάσκονται εἰς 6 446, ἐξ ὧν 4 546 ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἔσω Ἑλλάδα καὶ 4 930 εἰς τὴν ἔξω, ἧτοι 396 Ἡπειρος, 388 Θράκη, 332 νῆσοι Μικρᾶς Ἀσίας, 250 Θεσσαλία, 244 Μακεδονία, 216 Μικρὰ Ἀσία, 180 Κρήτη καὶ 24 Κύπρος.

Ἐὰν ἐκ τοῦ συνόλου τῶν μέχρι τῆς 31 Αὐγούστου 1873 φοιτησάντων ἐν τῷ Ἑλληνικῷ Πανεπιστημίῳ ἀφαιρέσωμεν τοὺς κατὰ τὸ τελευταῖον ἀκαδημαϊκὸν ἔτος ἐν

(*) Ὅσον ἀφορᾷ ἰδιαιτέρως τὴν φαρμακευτικὴν σχολὴν, ἡ ἐν αὐτῇ διδασκαλία διαρκεῖ 3 ἔτη, δημιουργοῦσα μόνον τελειοδιδάκτους. Καὶ ἐν τῇ φιλολογικῇ δὲ σχολῇ πρὸς κατάρτισιν διδασκάλων τῶν Ἑλλ. σχολείων ὑπάρχει μετριώτερός τις ὀργανισμός.

ἐνεργεία 4 275 καὶ τοὺς ὑπὸ δοκιμασίαν διατελοῦντας 400 περίπου, ἐν οἷς προσθετέον κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἑτέρους 400 πρὸς δοκιμασίαν παρασκευαζομένους, ὑπολείπονται 4 391, οἵτινες δύνανται νὰ διαιρεθῶσιν εἰς ὠρίμους καὶ ἀώρους τοῦ Πανεπιστημίου καρπούς. Ὡς ὠρίμους μὲν θεωρῶ τοὺς διεκθόντας διὰ τῶν πανεπιστημιακῶν ἐξετάσεων καὶ τυχόντας διπλώματος διδάκτορος ἢ πτυχίου τελειοδιδάκτου, ὡς ἀώρους δὲ τοὺς διακόψαντας τὰς σπουδὰς αὐτῶν εἴτε ἐκ θανάτου εἴτε ἐξ ἄλλης βιωτικῆς μεταβολῆς. Τοιοῦτοτρόπως ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου 1837—31 Ἀυγούστου 1873 ἡ πρώτη κατηγορία περιλαμβάνει 2 171 καὶ ἡ δευτέρα 2 220. Ἡ μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἀριθμῶν σχέσις ἔχει τί φοβερόν. Πῶς! οἱ πλείονες δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἀνθέξωσιν εἰς τὸ Πανεπιστημιακὸν στάδιον; Δυστυχῶς δὲν ὑπάρχουσι στοιχεῖα εἰς περαιτέρω ἐξακρίβωσιν τῆς ὀνησιμότητος τῶν φοιτητῶν, ἡ δὲ λύσις τοῦ ζητήματος, ποῖαι γῶραι τῆς Ἑλλάδος περιλαμβάνουσι τοὺς πλείονας τοῦ Πανεπιστημίου λειποτάκτας, οὐκ ἦτο ὀπωσοῦν ἀχάριστος κόπος. Σημειωτέον ἐν τούτοις, ὅτι εἰσέρχεται βαθμῆδόν εἰς τὰ ἤθη πολλῶν Ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν ἢ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ μετάδοσις ἀνωτέρων γνώσεων εἰς τὰ τέχνη των οὐχὶ πρὸς τελείαν ἐπιστημονικὴν ἐπίδασιν, ἀλλὰ μέχρις ὠριμάνσεως αὐτῶν διὰ τὰ βιοποριστικὰ ἔργα, ἰδίως τὸ ἐμπόριον. Ἐν γένει δὲ καὶ ἡ κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν ἐπισυμβάσα τροπὴ τῆς ἐπαγγελματικῆς τοῦ τόπου ἀναπτύξεως ἐξήσκησε σπουδαίαν ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ ὑπὸ ἐξέτασιν Πανεπιστημιακοῦ φαινομένου.

Οἱ προμνησθέντες 2 171 ὠριμοὶ τοῦ Πανεπιστημίου καρποὶ ὑποδιαιροῦνται εἰς 14 θεολόγους, 926 νομικοὺς (657 διδάκτορας καὶ 269 τελειοδιδάκτους) 154 φιλολόγους (71 διδάκτορας, 27 τελειοδιδάκτους καὶ 53 διδασκάλους) 14 μαθηματικοὺς (8 διδάκτορας καὶ 6 τελειοδιδάκτους), 1 φυσικὸν (διδάκτορα) 812 ἰατροὺς (811 διδάκτορας, 1 τελειοδιδάκτον) καὶ 240 φαρμακοποιούς. Ἐπὶ τοῦ συνόλου οὖν 458 ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἔξω Ἑλλάδα, ἤτοι 132 νομικαί,

(31 Ἡπειρος, 29 νῆσοι Μικρᾶς Ἀσίας, 19 Κρήτη, 13 Μ. Ἀσία, 10 Θράκη, 10 Μακεδονία, 10 Θεσσαλία καὶ 3 Κύπρος), 233 ἰατροὶ (58 Ἡπειρος, 38 Θεσσαλία, 31 Κρήτη, 30 νῆσοι Μ. Ἀσίας, 28 Μακεδονία, 26 Θράκη, 18 Μ. Ἀσία καὶ 2 Κύπρος), 36 φαρμακοποιοὶ, 55 φιλόλογοι, 1 θεολόγος καὶ 1 μαθηματικός.

Ἡ κατὰ τὴν τελευταίαν πενταετίαν κίνησις τοῦ πληθους τῶν φοιτητῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ Πανεπιστημίου παρέχει σημαντικὰς ἐνδείξεις περὶ τῶν νεωτάτων τάσεων τοῦ παρ' ἡμῖν ἐπιστημονικοῦ πνεύματος, ὡς προκύπτει ἐκ τοῦ ἐπομένου πίνακος.

	1868—69	1869—70	1870—71	1871—72	1872—73
Παλαιοὶ φοιτηταὶ	978	99	974	987	989
Νέοι	277	281	320	284	316
Ὀμοῦ εἰς τὴν Θεολογικ.	59	26	26	30	32
» » » Νομικῆς	673	639	622	644	621
» » » Ἰατρικῆς	36	367	453	476	508
» » » Φιλοσοφ.	151	136	120	158	146
» » » Φαρμακ.	36	43	53	61	69
Διδάκτορες τῆς Νομικῆς	38	36	45	30	19
» Ἰατρικῆς	49	38	53	58	64
» Φιλοσοφίας	8	4	3	4	7
Προλόγος τῆς Θεολογίας	1			2	2
Τελειοδιδάκτοι Νομικῆς	41	38	22	41	30
» Φιλοσοφ.	4	6	6	4	3
Διδασκάλου	2	3	1	2	3
Φαρμακ. ποιῶν	6	8	11	14	16

Ἡ αὐξήσις τῶν νέων φοιτητῶν, ζωηρὰ κατὰ τὸ 1870—71, ἔχει τι ἐν γένει ὁμαλὸν, καθὼς ἐπίσης καὶ ἡ φοίτησις τῶν ἀρχαιοτέρων διατελεῖ εἰς ὁμοίαν ἀνάπτυξιν. Οἱ διδάκτορες, οἱ τελειοδιδάκτοι καὶ οἱ φοιτηταὶ τῆς Νομικῆς διατελοῦσιν εἰς σπουδαίαν ἐλάττωσιν, ἐξ οὗ περ συνάγεται, ὅτι ἡ ὁδὸς αὐτῶν ἤρχισεν ἀπὸ τινος νὰ ὑπερπληρῶται μέχρις οὗ κατὰ τὸν ἀρχικὸν σκοπὸν τῆς Νομικῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ἐκπαιδεύσεως ἀναδιοργανωθῆ δι' αὐτῶν ὅλον τὸ σῶμα τῆς δημοσίας ἐν Ἑλλάδι ὑπηρεσίας. Οἱ ἀριθμοὶ τῶν διδασκόντων τῆς Ἰατρικῆς ὀδηγοῦσιν εἰς ἄλλα πορίσματα, διότι ἀπὸ τοῦ 1868—69 μέχρι τοῦ 1872—73

σχεδόν διπλασιάσθησαν, ὡς ἐπίσης αἰσθησὶν ποιεῖ καὶ ἡ μεγάλη τῶν φοιτητῶν τῆς σχολῆς ταύτης αὐξήσις, ἐξ ὧν συνάγεται, ὅτι γενναία ἐνεργεῖται ἰατρικὴ προμήθεια εἰς τὰς ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῶν ὁρίων Ἑλληνικὰς κοινότητας. Ἀνάλογος καὶ εὐεξηγήτος ἀνάπτυξις παρατηρεῖται καὶ εἰς τὴν φαρμακευτικὴν σχολήν. Ἀπ' ἐναντίας ὁ μικρὸς ἀριθμὸς καὶ τὰ κενὰ τῶν προλυτῶν τῆς Θεολογίας μαρτυρεῖ, ὅτι τὰ σχετικὰ ἔργα δὲν ἔλαβον εἰσέτι τὴν κανονικὴν αὐτῶν ἀνάπτυξιν. Ὅταν ἐσχάτως ἔλεγον εἰς τινὰ, ὅτι οἱ καλλίτεροι γαμβροὶ ἐν τῇ διαμαρτυρουμένῃ Εὐρώπῃ εἶναι οἱ Θεολόγοι ἱερεῖς, νομίζω ὅτι ὅπως οὖν ἐδίστασεν οὗτος περὶ τῆς ὀρθοδοξίας μου. Καὶ οἱ τῆς Φιλοσοφικῆς δὲ σχολῆς καρποὶ ἔχουσι τι στάσιμον, τὸ ὅποιον ἐξηγεῖται ἐκ τῆς ἀπανταχοῦ βιομηχανικωτέρας τῶν πνευμάτων κατὰ τὸν ἡμέτερον αἰῶνα τροπῆς.

Ἡ παρ' ἡμῶν Πανεπιστημιακὴ διδασκαλία ἐνεργεῖται διὰ τῆς ἐπὶ τῶν δαπανῶν συμμετοχῆς τοῦ Κράτους, τοῦ Πανεπιστημίου καὶ τῶν φοιτητῶν. Τὸ μέρος τῶν τελευταίων ἀποτελεῖται ἐκ τῶν κατὰ τὰ ἔτη τῆς φοιτήσεως αὐτῶν ἐνιαυσίων ἐγγραφῶν, δι' ἐκάστην τῶν ὁποίων καταβάλλονται δρ. 10· ἐπίσης διὰ μὲν τὰ ἀποφοιτήρια ἐγγράφα δρ. 20, διὰ δὲ τὰ διδακτορικὰ διπλώματα καὶ τελειοδιδάκτων πτυχία δρ. 100. Τὸ ἐκ τῶν τελῶν τούτων εἰσπραχθὲν ὑπὸ τοῦ Πανεπιστημίου ποσὸν ἀνεβιβάσθη κατὰ τὸ ἀκαδημακὸν ἔτος 1872—73 εἰς δρ. 24 060. Τοῦ Κράτους ἡ δαπάνη ἀφορᾷ μόνους τοὺς μισθοὺς τοῦ διδάσκοντος προσωπικοῦ, οἵτινες κατὰ τὸ 1873 προϋπελογίσθησαν εἰς δρ. 244 075. Τοῦ δὲ Πανεπιστημίου ἡ συνεισφορά, ἡ ἐκ τῆς περιουσίας αὐτοῦ πηγάζουσα, συνεποσώθη κατὰ τὸ ἔτος 1872—73 εἰς δρ. 90 398 (1). Ὡστε ὁ ὅλος μηχανισμὸς τῆς παρ' ἡμῶν ἐπι-

στημονικῆς ἐκπαιδεύσεως ἐνηργήθη κατὰ τὴν ἐν λόγῳ περιόδον διὰ δρ. 358 533.

Ἡ περιουσία τοῦ Ἑλληνικοῦ Πανεπιστημίου ἐσχτηματίσθη ἐκ διαφορῶν ἀπ' ἀρχῆς τῆς συστάσεως τοῦ δωρεῶν καὶ κληροδοτημάτων, δύναται δὲ νὰ διαιρεθῇ εἰς τρεῖς κεφαλαιώδεις κατηγορίας· εἰς κεφάλαια χρηματικὰ ἐν μετοχαῖς καὶ δανείοις, ἐξ ὧν τὸ Πανεπιστήμιον κατὰ τὸ 1872—73 ἐπορίσθη δρ. 94 296, εἰς ἀκίνητα τῶν ὁποίων τὸ εἰσόδημα ἀνεβιβάσθη κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον εἰς 19 840 καὶ εἰς κληροδοτήματα καὶ δωρεὰς τῆς αὐτῆς περιόδου δρ. 5 801. Ἐὰν εἰς ταῦτα προστεθῶσι καὶ μικροὶ τινες ἄλλοι πόροι ἐκ δρ. 5 515, τὸ ὅλικόν εἰσόδημα τοῦ Ἑλληνικοῦ Πανεπιστημίου ἀνεβιβάσθη κατὰ τὸ ἀκαδημακὸν ἔτος 1872—73 εἰς δρ. 122 453. Ὡστε ἀφαιρουμένων τῶν προμνησθέντων ἐκ δρ. 90 398 ἐξόδων αὐτοῦ ὑπολείπεται περίσσευμα δραχ. 32 055.

Τὸ περίσσευμα τοῦτο, ἐπαυξήθην διὰ δρ. 61 604, προσλουσῶν ἐκ πωλήσεως ἀκινήτων τοῦ Πανεπιστημίου (δρ. 44 875), ἐξ εἰσπράξεως ὀφειλῶν πρὸς αὐτὸ (δρ. 15 170) καὶ ἐκ διαφορῶν ἄλλων (δρ. 1 559) ἐχρησίμεισε μέχρι τῆς 31 Αὐγούστου 1873 ἀφ' ἐνὸς μὲν εἰς τὴν διὰ δρ. 24 546 $\frac{1}{2}$ ἐλάττωσιν τοῦ πρὸς τὴν Ἑθνικὴν Τράπεζαν ἐξ ἀνοικτοῦ λησμοῦ χρέους τοῦ Πανεπιστημίου ἀπὸ δρ. 93 350 $\frac{1}{2}$ εἰς 68 804, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς καταρτισμὸν τῆς ἐπομένης νέας τοῦ καθιδρύματος περιουσίας, διότι ἠγοράσθησαν 5 μετοχαὶ τῆς Ἑθνικῆς Τραπεζῆς (δρ. 14 850), ἐπιστήμονικά ὄργανα (δρ. 16 326), βιβλία (11 738), ἐτοποθετήθησαν προσωρινῶς εἰς δάνεια (24 898), ἡ ὑπῆρχον εἰς διάφορα καὶ ἐν τῷ ταμείῳ (δρ. 1 300).

(1) Τὸ ποσὸν τοῦτο μετὰ τῶν καταβολῶν τῶν φοιτητῶν, συγκεφαλαιούμενον εἰς δρ. 114 458, ἐχρησίμειυσεν εἰς μισθοὺς τοῦ βοηθητικοῦ προσωπικοῦ (δρ. 28 847), εἰς ὑπότροφους (10 985), εἰς βοηθήματα καὶ συνδρομὰς (14 690), εἰς ἐπιτηδεύματα ἐπιστημονικῶν κἀθη-

δρῶν (8 188), εἰς τὸ φυσιογραφικὸν μουσεῖον (7 796), εἰς τὸ βοτανικὸν (4 958), εἰς τὴν ἀστυκλινικὴν (6 499), εἰς προπαρασκευὴν διδασκαλίας (3 778), εἰς ἐπισκευὰς αἰκοδομῶν (2 188), εἰς τόκους (5 602) καὶ εἰς διάφορα ἄλλα.

Τοιαύτη είναι ἡ πνευματικὴ καὶ οἰκονομικὴ κίνησις τοῦ ἐν Ἀθήναις μεγάλου τῆς Ἀνατολῆς ἐκπαιδευτηρίου (¹), ἡ διοίκησις τοῦ ὁποίου ὑπὸ τὴν ἀνωτέραν ἐπίβλεψιν τῆς Πολιτείας ἐνεργεῖται ὑπὸ τοῦ Πρυτάνεως κατὰ τὰς ἀποφάσεις τῆς Πανεπιστημιακῆς συγκλήτου, ἀποτελουμένης ὑπ' αὐτοῦ, τοῦ προηγουμένου Πρυτάνεως, τῶν 4 κοσμητόρων τῆς Θεολογικῆς, Νομικῆς, Ἰατρικῆς καὶ Φιλοσοφικῆς σχολῆς καὶ 4 ἐτέρων ἐπὶ τούτῳ ἐκλεγομένων καθηγητῶν. Ἐὐ διευθυνηθῆναι τοῦτο ἀνανεοῦται κατὰ πᾶν ἔτος καὶ ἐξήσκησε μέχρι τοῦδε μεγάλην ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς καθόλου ἀναπτύξεως τοῦ Πανεπιστημιακοῦ θεσμοῦ.

ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟΣ ΔΙΑ ΤΩΝ ΓΑΙΑΝΘΡΑΚΩΝ ΝΕΩΤΕΡΙΣΜΟΣ.

Ἀνεγνώσθη ἐσχάτως ἐνώπιον τῆς ἐν Λονδίῳ ἐταιρίας τῆς Καταστατικῆς ἀξία λόγου διατριβῆ ὑπὸ τοῦ Sir Rocoland Hill, οὗ τινος τὸ ὄνομα ἀποκατέστη περιώνυμον, καθὼ ἀδιarrήκτως σχετισθὲν μετὰ τῆς ἐπιτυχοῦς καὶ εὐεργετικῆς

(¹) Ὅσον ἀφορᾷ τὴν γενικὴν αὐτοῦ κατάρτισιν, ἰδιαιτέρας σημειώσεως εἶναι ἀξίαι καὶ αἱ ἐπιστημονικαὶ συλλογαὶ τοῦ καὶ τὰ κατὰ σκοπὸν παραρτήματα αὐτοῦ. Εἰς τὴν πρώτην κατηγορίαν ἀνήκουσιν τέσσαρα μουσεῖα, τὸ νομισματικόν, φυσιογραφικόν, φυτολογικόν καὶ παθολογικόν, τὸ ταμιεῖον τῶν φυσικῶν ὄργάνων, τὸ ἀνατομικὸν θέατρον, τὸ χημεῖον, τὸ φαρμακευτικὸν φροντιστήριον, ἡ φαρμακολογικὴ καὶ χειρουργικὴ συλλογὴ, καὶ ἡ, μεθ' ἧς ἠνώθη ἡ ἰδιαιτέρα αὐτοῦ, ἐθνικὴ βιβλιοθήκη (200 χιλ. τόμοι περίπου). Ἐν δὲ ταῖς παραρτήμασι κατατάσσονται τὸ μαιευτήριον, τὸ δημοτικὸν νοσοκομεῖον, ἡ ἀστυκλινικὴ, ὁ βοτανικὸς κήπος, τὸ ἀστεροσκοπεῖον, τὸ νοσοκομεῖον τῶν σφηλιτικῶν νοσημάτων καὶ τὸ ὀφθαλμιατρεῖον.

ἐφαρμογῆς τοῦ εὐθηνοῦ καὶ ὁμοιομόρφου συστήματος τῆς ταχυδρομικῆς ὑπηρεσίας.

Ἐν τῇ διατριβῇ ταύτῃ ὁ Sir Rocoland Hill ἐκθέτει ἀπλῆν τινα ἀλλὰ γόνιμον ἰδέαν, σκοποῦσαν ταυτοχρόνως τὴν ἀπλοποίησιν τοῦ φορολογικοῦ συστήματος ἐν Ἀγγλίᾳ, κατὰ τὴν ἐπὶ ὅσον ἐνεστὶ μακρότερον χρόνον διαφύλαξιν τῶν γαιανθράκων αὐτῆς, τῆς βάσεως ταύτης τῆς ὑλικῆς εὐημερίας καὶ ὑπεροχῆς τοῦ Ἀγγλικοῦ ἔθνους. Καί τοι κατεπολεμήθη ἡ προτεινομένη ἰδέα δι' ἐπιχειρημάτων πολλῶν, τῶν μὲν βασίμων, τῶν δὲ ἐξηγουμένων ὡς ἐκ τοῦ καινοφανοῦς τοῦ πράγματος, μ' ὅλα ταῦτα ἡ ἰδέα, προερχομένη μάλιστα ἀπὸ τοιαύτης πηγῆς, ἔχει ἀρκετὴν σπουδαιότητα, ὅπως ἐνδιαφέρῃ τοὺς ἀναγνώστας τῆς Οἰκονομικῆς Ἐπιθεωρήσεως.

Ἡ ἀφετηρία τοῦ Sir Rocoland Hill εἶναι ἡ μεγάλη αὐξήσις τῆς ἐτησίας τῶν γαιανθράκων καταναλώσεως, ἣτις, ἐὰν ἐξακολουθήσῃ μετὰ τῆς αὐτῆς ἀναλογίας, θὰ ἐπιφέρῃ ἐντὸς ὀλίγων ἑκατονταετηρίδων τὴν ἐξάντλησιν τῶν Ἀγγλικῶν ἀνθρακωρυχείων. Ἀλλὰ τὴν κατανάλωσιν ταύτην αὐξάνει μὲν ἡ γινομένη εἰς τὴν χρῆσιν σπατάλη, πρὸς καταπολέμησιν καὶ περιορισμὸν τῆς ὁποίας οὐδὲν ὑπάρχει μέσον συντελεστικώτερον, ἢ ἡ ὑψωσις τῆς τιμῆς τῶν γαιανθράκων. Ἀλλ' ὅμως ἡ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη προστίμησις αὐτῶν ἀπέδειξεν ἀρκούντως ὅτι ἡ ἀκρίβεια τῆς πρώτης ταύτης ὑλης, ἐνόσω δὲν ἀντισταθμίζεται ὑπὸ ἄλλης τινὸς ἐλαφρύνσεως, συνεπιφέρει δεινὰ ἐπακόλουθα εἰς τὸν φορολογούμενον λαόν. Τὸν βαθμὸν τῆς τοιαύτης πίεσεως δύναται τις νὰ ἐκτιμήσῃ παραβάλλων τὴν ὀλιγὴν προστίμησιν τῶν γαιανθράκων πρὸς τοὺς εἰσπραττομένους ὑπὸ τῆς Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως φόρους. Οὗτοι μὲν ἀνῆλθον κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος εἰς ἐξήκοντα ἑκατομμύρια λιρῶν (²).

(²) Ἴδου πῶς κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος διανέμεται τὸ εἰσπραχθὲν εἰσόδημα τοῦ Ἡνωμένου Βασιλείου (ἰδ. ἐπομ. σελ.)

Ἡ δὲ προστίμησις 10 σελινίων δι' ἕκαστον τόνον ἐπὶ τῆς καταναλώσεως τοῦ 1872, ὑπολογιζομένης εἰς 120 000 000 τόνων, ἀποτελεῖ ἐπίσης ἐξήκοντα ἑκατομμύρια λιρῶν. Δηλαδή τοιαύτη προστίμησις ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸν διπλασιασμὸν τῆς Ἀγγλικῆς φορολογίας. — Ἀλλὰ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα αἱ τιμαὶ τῶν γαιανθράκων θὰ ἐκπέσωσιν, ἂν καὶ δὲν φαίνεται ἐνδεχόμενον νὰ φθάσωσι μέχρι τῆς προτέρας πάλιν εὐθηνείας. Ἄλλως τε ἡ μεγάλη εὐθηνεία δὲν εἶναι ἐπιθυμητὴ, καθόσον δὲν παρεμποδίζει τὴν σπατάλην τῆς καταναλώσεως.

Ἐντεῦθεν παρουσιάζεται τὸ ζήτημα, πῶς δύναται νὰ διατηρηθῇ ὑψηλὴ ἢ τιμὴ τῶν γαιανθράκων, ἄνευ τῶν ἀπαρέσκων τῆς ἀκριβείας συνεπειῶν; Ἐὰν εἰς τὴν ἔκπτωσιν τῆς τιμῆς αὐτῶν τεθῇ ὄριον εἰς ἀρμόδιόν τι σημεῖον διὰ τῆς ἐπιβολῆς δασμοῦ, ἢ δὲ πίεσις τοῦ τοιούτου φόρου ἀντισταθμισθῇ δι' ἰσοδυνάμου τινὸς καταργήσεως ἄλλων φόρων, ἰδοὺ ὅτι διατηρεῖται μὲν τὸ ἐπιθυμητὸν μέσον πρὸς περιορισμὸν τῆς καταναλώσεως ἢ τῆς σπατάλης τῶν γαιανθράκων, τὸ δὲ δημόσιον, ὁ φορολογούμενος δηλαδή λαὸς ἐν συνόλῳ λαμβανόμενος, δὲν ζημιοῦται.

Οὕτω λ. χ. ἡ ἐκτίμησις τῆς διὰ τὸ ἔτος 1873 προσόδου ἐπὶ τῶν εἰδῶν τῆς πρώτης ἀνάγκης εἶναι ὡς ἑξῆς:

ἐπὶ τείλου	λίρ. 3 192 000	}	5 294 000
» καφέ κτλ.	» 280 000		
» σακχάρως	» 1 822 000		

Τελωνιακοὶ δασμοὶ	λίρ. 20 900 000	}	λ. 59 783 000
Φόροι ἐπὶ τῶν ἐδωδύμων	» 26 409 000		
Χαρτόσημον	» 10 445 000		
Φόροι taxes	» 2 359 000		
Ταχυδρομεῖον	» 5 472 000		
Τηλεγραφικὴ ὑπηρεσία	» 1 400 000		
Φόρος ἰδιοκτησίας (property tax)	» 6 933 000		
Γαῖαι τοῦ στέμματος	» 375 000		
Διάφορα	» 3 766 000		
	» 77 429 000		

Ὁ δὲ ἐπὶ τῶν εἰσοδημάτων φόρος (income tax) ἐξέτιμήθη διὰ τὸ αὐτὸ ἔτος εἰς λιρ. 5 575 000. Ἀφ' ἑτέρου διὰ φορολογίας ἑνὸς μόνου σελινίου ἐπὶ ἑκάστου τόνου γαιανθράκων, ἐπὶ παραγωγῆς ἑτησίας 120 000 000 τόνων, ἀποκτᾶται ποσὸν λιρ. 6 000 000. Ὅ ἐστι, διὰ τῆς ἐπιβολῆς φόρου δύο σελινίων ἐπὶ ἑκάστου τόνου γαιανθράκων, δύναται νὰ καταργηθῶσι ἀμφότερα τὰ μνημονευθέντα κεφάλαια τῆς ὑπαρχούσης φορολογίας.

Ἀλλὰ διατί νὰ μὴ προβῇ καὶ περαιτέρω ὁ τοιοῦτος ὑπολογισμός; Πρόσθετος ἐπιβολὴ δύο σελινίων καὶ τεσσάρων δηναρίων (2s) ἐπὶ ἑκάστου τόνου γαιανθράκων παριστᾷ ποσὸν λιρ. 14 000 000, διὰ τοῦ ὁποίου ἠδύναντο νὰ καταργηθῶσι πάντες οἱ ἐπίλοιποι δασμοί, ἐκτὸς τῶν ἐπὶ καπνοῦ, οἰνοπνευμάτων, οἴνου καὶ ζύθου (1)

Ἀλλ' ἐὰν ἀπαιτηθῇ ἡ κατάργησις κατὰ τὸ ἥμισυ τῶν δασμῶν ἐπὶ οἴνου καὶ ζύθου, δύναται καὶ τοῦτο νὰ ἐπιτευ-

(1) Τὰ 4 πρῶτα κεφάλαια τοῦ φορολογικοῦ πίνακος συμποσοῦνται, ὡς ἐν τῇ προηγουμένῃ σημειώσασι ὑπεδείχθη, εἰς λιρ. 60 000 000 περίπου, ἀφαιρέσει τοῦ προϋόντος τοῦ μνημονευθέντος δασμοῦ, 2 σελιν. ἐπὶ ἑκάστου τόνου γαιανθράκων » 12 000 000

ὑπόλοιπον » 48 000 000

Ὁ ἐπὶ καπνῶν δασμὸς παρήγαγε κατὰ τὸ παρελθόν ἔτος λιρ. 7 098 500

Ὁ ἐπὶ οἰνοπνευμάτων δασμὸς » 18 443 500
 » » οἴνου » » 1 844 500
 » » ζύθου (malt) » » 7 137 500 » 34 491 000

» 13 809 000

πρόσθετος δὲ δασμὸς 2 σελ. καὶ 4 δην. καθ' ἕκαστον τόνον φέρει ἐπὶ 120 000 000 τόνων γαιανθράκων » 14 000 000

χθῆ διὰ τῆς προσθήκης 9 δηναρ. ἐπὶ ἐκάστου τόνου γαιανθράκων (').

Ἐν ἄλλοις λόγοις δι' ἐνὸς δασμοῦ 5 σελ. καὶ 1 δην. ἐπὶ ἐκάστου τόνου γαιανθράκων δύναται ὁ Ἀγγλικὸς λαὸς νὰ ἀπαλλαγῇ πάσης ἄλλης φορολογίας, ἐκτὸς τῶν ἐπὶ τοῦ καπνοῦ καὶ τῶν πνευματωδῶν ποτῶν δασμῶν, ἐλαττουμένου μάλιστα κατὰ τὸ ἥμισυ τοῦ τέλους ἐπὶ τῶν δύο τούτων τελευταίων εἰδῶν.

ὑποτιθεμένου δὲ ὅτι καὶ μεθ' ὅλα ταῦτα οἱ γαιανθράκες ἐκπίπτουσιν εἰς βαθμὸν, ὥστε δὲν πραγματοποιεῖται ὁ διὰ τῆς προστιμῆσεως αὐτῶν διωκόμενος σκοπὸς, δύναται τότε νὰ ἐπιβληθῇ πρόσθετος αὐξήσις εἰς τὴν φορολογίαν αὐτῶν, ὅπως διὰ τοῦ μέσου τούτου ἀποσβεσθῇ τὸ δημόσιον τῆς Ἀγγλίας χρέος. Καθόσον δασμὸς 1 σελ. ἰσοδυναμεῖ, ὡς εἶδομεν, πρὸς ἐτήσιον πρόσδοτον λιρ. 6 000 000. Τοιοῦτον δὲ ποσὸν κατ' ἔτος, μετὰ τῆς βαθμιαίας ἐλαττώσεως τῶν πληρονομένων τόκων, ἤθελεν ἀποσβέσει ὀλόκληρον τὸ χρέος τῆς Ἀγγλίας ἐντὸς πεντήκοντα περίπου ἐτῶν.

Ἄλλ' ὁποίας συνεπείας ἤθελεν ἐπιφέρει ὡς πρὸς τε τοὺς παραγωγεῖς καὶ τοὺς καταναλωτὰς ἢ ἐπιβολὴ τοιοῦτου δασμοῦ; Ἦθελεν ἄρα ὁ δασμὸς ἐλαττώσει τῶν παραγωγέων τὰ κέρδη; Ναι μὲν, ὁ περιορισμὸς τῆς καταναλώσεως ὡς ἐκ τῆς προστιμῆσεως τοῦ εἴδους ἤθελεν ἐλαττώσει τὰς ἀμέσους αὐτῶν ὠφελείας, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου ἤθελε συντελέσει εἰς τὴν διατήρησιν μεγαλειτέρας παρακαταθήκης πρὸς μέλλουσαν χρῆσιν, τοῦτο δὲ εἶναι οὐχὶ μόνον ὁ τελικὸς σκοπὸς τοῦ προτεινομένου συστήματος φορολογίας, ἀλλὰ ταῦτοχρόνως καὶ προστάτευσις τῶν ἀληθῶν

(') Ὁ ἐπὶ οἴνου δασμὸς ὡς ἀνωθεῖ λιρ. 1 811 500

» » ζύθου » » 7 137 500

» 8 949 009 τὸ $\frac{1}{2}$ λ. 4 474 500

δασμὸς δὲ 9 δηναρ. τὸν τόνον ἐπὶ 120 000 000

τόνων γαιανθράκων ἰσοδυναμεῖ πρὸς . . . » 4 500 000

συμφερόντων τῶν ἰδιοκτητῶν τῶν ἀνθρακωρυχείων. Ἐκτὸς δὲ τῶν πλεονεκτημάτων, ἅτινα ἢ κατάργησις τῶν λοιπῶν δασμῶν ἤθελε παράσχει εἰς τὸν ἰδοκρῆτην, μένει τὸ ζήτημα κατὰ πόσον ἤθελεν οὗτος δικαιωθῆ εἰς τὴν ἀπόλαυσιν ἐτέρας πινος ἀποζημιώσεως ἐκ μέρους τοῦ Κράτους.

Ὡς πρὸς τὸν καταναλωτὴν δὲ, ἐὰν ἢ προστίμησις τῶν γαιανθράκων συνεπιφέρῃ τὴν εὐρεσιν νέων μέσων καὶ μεθόδων πρὸς οἰκονομικωτέραν χρῆσιν τῆς καυσίμου ὕλης τοῦ, ἢ ἐλάττωσις μόνη τῶν καταναλισκομένων ὑπ' αὐτοῦ γαιανθράκων δύναται ν' ἀποζημιώσῃ αὐτὸν διὰ τὴν αὐξήσιν τῆς ἀξίας των (), τῷ μένει δὲ ἢ ὡς ἐκ τῆς καταργήσεως τῶν λοιπῶν δασμῶν ὠφέλεια.

Ταῦτα ὡς πρὸς τὸν καταναλωτὴν ἐν γένει. Ἄλλ' ὡς πρὸς τὰς ἐταιρίας σιδηροδρόμων, ἀτμοπλοίων, ἀεριοφωτος κ. τ. λ, αἵτινες πληρόνουσι μεγάλα κατ' ἔτος ποσὰ πρὸς ἀγορὰν καυσίμου ὕλης, δύναται τις ἴσως ν' ἀντείπῃ ὅτι ἢ ἀλλαχόθεν ἐλάττωσις τῆς φορολογίας δὲν δύναται ν' ἀποζημιώσῃ αὐτὰς, ὡς σώματα διὰ τὴν τοιαύτην ἀνάγκαστικὴν τῶν γαιανθράκων προστίμησιν. Ἄλλὰ καὶ ὡς σώματα, αἱ μὲν ἐταιρεῖαι σιδηροδρόμων ἤθελον ἀπολαύσει ἰδιαιτέραν ἀντιστάθμισιν τῆς ζημίας των ταύτης διὰ τῆς καταργήσεως τοῦ ἤδη ἐν ἰσχύϊ δικαιώματος ἐπὶ τῶν ἐπιβατῶν, πᾶσαι δ' ἐν συνόλῳ αἱ ἐταιρεῖαι ἠδύναντο διὰ τῆς αὐξήσεως τοῦ τιμολογίου αὐτῶν ν' ἀποζημιωθῶσι προσηκόντως.

(') ὑποθετόν ὅτι ὁ καταναλωτὴς πληρόνει σήμερον τοὺς γαιανθράκας πρὸς οἰκιακὴν χρῆσιν τοῦ 35 σελ. τὸν τόνον. Ἐὰν διὰ τοῦ δασμοῦ αὐξήσῃ κατὰ 5 σελ. ἡ τιμὴ των, καὶ πληρόνει αὐτοὺς πρὸς 40 σελ. φέρ' εἰπεῖν, ἢ προστίμησις αὕτη δύναται νὰ τὸν παρακινήσῃ εἰς ἐξοικονόμησιν τοῦ ὀγδόου τῆς ἐτησίας καταναλώσεώς του εἰς τρόπον ὥστε τὸ ἐτήσιον ἔξοδόν του νὰ μὴ αὐξήσῃ. Σημειωτέον δὲ ὅτι ἢ σπατάλη γαιανθράκων ὑπολογίζεται ἤδη εἰς 30 % ἀφ' ὅσον ἠδύνατο νὰ περιορισθῇ. Ὡστε ἐνδέχεται διὰ καλλιτέρων μεθόδων ἢ προστίμησις νὰ ἀπολήξῃ εἰς πραγματικὴν ἐλάττωσιν τῆς ἐτησίας τοῦ καταναλωτοῦ δαπάνης.

Ὅστε, ἐν συνόλῳ, διὰ τῆς ἐπιβολῆς δασμοῦ ἐπὶ τῶν γαιανθράκων δύναται μὲν ν' ἀναχαιτισθῇ ἢ ταχεῖα αὐτῶν ἐξάντλησις, τὸ δὲ δημόσιον ἀντὶ ζημίας δύναται νὰ εὕρη θετικὴν ὠφέλειαν εἰς τὴν προστίμησίν των.

Τοιαῦτα ἐν συνόψει τὰ ἐπιχειρήματα, δι' ὧν ὁ Sic R. III ὑποστηρίζει τὸ πρωτότυπον καὶ καινοφανὲς σχέδιόν του. Ἡ πεῖρα θ' ἀποδείξῃ, ἐὰν αἱ ἀντιρρήσεις, τὰς ὁποίας πανταχόθεν ἐπροκάλεσεν, στηρίζωνται ἐπὶ βασίμου καὶ ἀληθοῦς πῶν πραγμάτων ἐκτιμήσεως, ἢ ἐὰν ἡ ἰδέα αὕτη περιέχῃ τὸ σπέρμα μεγάλης τινος καὶ ριζικῆς οικονομικῆς μεταρρυθμίσεως.

Δ. Β.

ΦΑΡΟΙ ΚΑΙ ΦΑΝΟΙ.

Ὅταν οἱ θεοὶ ἐκράτουν τὸν ἐκ τῆς Τροίας ἐπιστρέφοντα Μενέλαον ἐπὶ τῆς Αἰγύπτου, διότι δὲν ἔθυσεν αὐτοῖς «τεληέσσας ἑκατόμβας», καὶ διηγῆται ὁ Ὅμηρος (Ὀδυσ. Δ. 368), ὅτι οἱ ἑταῖροι αὐτοῦ ἠλίευσον εἰς τὰ παράλια τῆς εὐόρου νήσου Φάρου δι' ἀγκιστρίων, διότι «ἔτειρε γαστέρα λιμὸς, — τίς ἠδύνατο νὰ φαντασθῇ, ὅτι ἡ νήσος αὕτη θὰ ἔδιδε κατόπιν τὸ ὄνομά της εἰς τὸν ἐν μέσῳ τοῦ πελάγους φωτισμὸν τῆς ναυτιλίας, ὅπως αὕτη, σωζομένη ἀπὸ τῶν σκοπέλων, ἀπαλάσσει ἐκ τῆς στερήσεως τοὺς λαούς. Τοιοῦτοτρόπως ἐπὶ Ητολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου ὁ ἀπὸ Κνίδου Σώστρατος ἐκτίσεν ἐπὶ τῆς νήσου ταύτης οἰκοδόμημα, τοῦ ὁποίου τὸ ὕψος ἀνεβίβασαν τινὲς μέχρι χιλίων πήχεων, δι' οὗ περ ἐξηγεῖται καὶ ἡ ἰδέα τῆς ἀρχαιότητος, ὅτι ἀπετελέσθη ἐντεῦθεν ἐν τῶν ἑπτὰ θαυμάτων τοῦ κόσμου. Τὸ βέβαιον εἶναι, ὅτι μόλις φαίνονται ἤδη τὰ ἴχνη τῆς γιγαντώδους ταύτης πυραμίδος, εἰς τὴν κορυφὴν τῆς ὁποίας ἀνεβίβάζοντο τὰ χρειώδη ἐπὶ ὑποζυγίων, καὶ ὅτι τοσοῦτον ἐπλήθυναν τὰ ἐπιστημονικὰ τοῦ νεωτέρου κόσμου θαυμάσια,

ὥστε, ἀπολέσαντα τὴν ἐπιρροὴν τοῦ θαυμασμοῦ, εἶναι πλέον ἀξιοπαρατήρητα ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς χρησιμότητος εἰς τὴν ἐθνικὴν οικονομίαν.

Ὁ φωτισμὸς τῶν ἀκτῶν, τὰς ὁποίας ἐπισκέπτεται τὸ θαλάσσιον ἐμπόριον, εἴλκυσε τὴν ἰδιαιτέραν μέριμναν τῆς νεωτέρας ἐποχῆς, ἥτις χάρις εἰς τὰς προϊούσας πάντοτε ἀνακαλύψεις τῆς ἐπιστήμης ἀπετέλεσε τοιοῦτο σύστημα φάρων, ὥστε ἐνώπιον αὐτοῦ ὁ ἀρχαῖος τῆς θαλάσσης φωτισμὸς δύναται νὰ ἐξομοιωθῇ πρὸς τὸ κλαῖον τῶν πενιχρῶν καλυβῶν φῶς. Ἡ πρώτη πρόδος ὀφείλεται εἰς τὴν λυχνίαν τοῦ Argant, τὴν ὁποίαν διεδέχθη ἡ περιστροφικὴ καὶ ἀντανακλαστικὴ τοῦ θαλασσίου φωτὸς διαρρύθμισις. Τέλος ὁ Fresnel συνεδύασε τοιοῦτοτρόπως τὴν δύναμιν τῶν φάρων, ὥστε κατώρθωσε νὰ ἐξακοντίζωνται αἱ τοῦ νέου φάρου ἀκτίνες ὡς διὰ τεσσάρων περίπου χιλιάδων λυχνιῶν. Ἐνῶ δὲ κατὰ κανόνα οἱ φάροι τοῦ Fresnel εἶναι δεκάκις ἰσχυρότεροι τῶν ἀντανακλαστικῶν, εἶναι συγχρόνως καὶ ἥττον δαπανηροὶ καὶ μᾶλλον εὐσυντήρητοι. — Ἐν γένει οἱ φάροι διαιροῦνται εἰς τέσσαρας τάξεις, ἐξ ὧν ἡ μὲν α' ἐκπέμπει τὰς ἀκτίνας τῆς ἀπὸ 35 μέχρι 60 χιλιομέτρων, ἡ δὲ β' ἀπὸ 28—33, ἡ δὲ γ' ἀπὸ 24—26, ἡ δὲ δ' ἀπὸ 15—18.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν ἐκάστη ναυτικῇ χώρᾳ ὑπαρχόντων φάρων δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἐνδείξις τῆς οικονομικῆς τῶν λαῶν προαγωγῆς. Χῶραι ὀπισθοδρομικαὶ δὲν ἐνδιαφέρονται νὰ δείξωσι τοῖς ναυτιλλομένοις τὴν πρὸς αὐτὰς ὁδόν. Τοιοῦτοτρόπως ἐπὶ τῶν ἐν ἔτει 1860 καθ' ὅλας τὰς γνωστὰς θαλάσσας 2 159 φάρων, ἡ μὲν Δημοκρατία τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν ἠρίθμει 431, ἡ δὲ Ἀγγλία 390, ἡ δὲ Γαλλία 279. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην εἰς ὁποίαν διατελεῖ ἡ Ἑλλὰς ἀποκατάστασιν;

Τὸ ὅλον σύστημα τοῦ φωτισμοῦ τῶν Ἑλληνικῶν θαλασσῶν χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1822 διὰ τὴν Ἐπτάνησον (Κέρκυρα) καὶ ἀπὸ τοῦ 1837 διὰ τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα (Σπέτσαι), ἀποτελούμενον ἀφ' ἐνὸς μὲν ἐξ 23 φάρων, ἐν οἷς 10 διοπτρικοὶ καὶ 13 ἀντανακλαστικοί, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐξ

23 φανῶν ἐν οἷς 6 διοπτρικοί, 8 ἀντανακλαστικοί καὶ 9 ἀπλοί. Ἡ διαφορὰ μεταξύ φάρων καὶ φανῶν εἶναι, ὅτι οἱ μὲν ἔχουσι γενικωτέραν ἀποστολὴν πρὸς τὴν ἀνοικτὴν θαλασσοπλοΐαν, οἱ δὲ εἰδικωτέραν, ὅπως δεικνύωσι τὴν πρὸς τὸν λιμένα ὁδόν. Ἐχω ὑπ' ὄψιν περίεργόν τινα ἐργασίαν ἐπὶ Γερμανικοῦ τῆς Ἑλλάδος χειράτλαντος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐπιδεξία χεὶρ ἐχάραξε τόσας περιφερείας, ὅσας ἀποτελεῖ ὁ κυριώτερος τῶν ἡμετέρων ἀκτῶν φωτισμός. Δύναται οὗτος ἐν γένει νὰ διαιρεθῇ εἰς δύο κεφαλαιώδεις κατηγορίας, διεθνοῦς ἤτοι καὶ τοπικοῦ συμφέροντος. Εἰς τὴν πρώτην κατηγορίαν ὑπάγονται δύο κυρίως φάροι, ὁ τῆς Ἄνδρου καὶ τῶν Κηθύρων, προστατεύοντες τὸ μεταξύ Δυτικῆς Εὐρώπης καὶ Κωνσταντινουπόλεως ἐμπόριον κατὰ τῶν ἀκρωτηρίων Καφηρέως, Μαλέα καὶ Γαινάρου, εἰς ἀπόστασιν ὁ μὲν 60 μιλίων (α' τάξεως), ἐξ ὧν τὸ ἥμισυ πρὸς τὸ ἀνοικτὸν τῆς Χίου πέλαγος καὶ τὸ λοιπὸν ἐντεῦθεν πρὸς τὴν Κέα, ὁ δὲ 48 μιλίων (β' τάξεως), ἐξ ὧν τὸ ἥμισυ πρὸς τὴν θάλασσαν τοῦ Μαλέα καὶ τὸ λοιπὸν πρὸς τὸ Γαίναρον καὶ τὸν κόλπον τῆς Μεσσηνίας. Ὁ φάρος τῆς Κέας (δ' τάξεως), ὁρατὸς ἐξ ἀποστάσεως 17 μιλίων, δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐπικουρικὸς διὰ τὴν μεταξύ Εὐβοίας καὶ Ἄνδρου ὁδόν.

Οἱ λοιποὶ φάροι καὶ οἱ φανοὶ ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἑτέραν κατηγορίαν, τὴν ὁποίαν οὐσιωδῶς συνδέει μετὰ τῆς πρώτης ὁ ἐξ ἀποστάσεως 20 μιλίων ὁρατὸς φάρος τῆς Σύρου, ἣτις πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ὁ κυριώτερος μεταξύ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως Ἑλληνικὸς σταθμός. Κατόπιν ἔρχεται ὁ φάρος τοῦ Κατακόλου ἐπὶ τῆς ἀκρας τοῦ Πελοποννησιακοῦ ἐκείνου τμήματος, τὸ ὁποῖον ὁ Ἰβραήμ ὠνόμασε Μικρὰν Αἴγυπτον (κουτσοῦκ Μισίρ) χωρὶς ἐν τούτοις μέχρι τοῦδε νὰ ἐλκύσῃ αὐτὴ τὴν προσοχὴν τῶν εἰς τὸν Νέον Κόσμον ἐκπατριζομένων Εὐρωπαίων. Ὁ φάρος οὗτος φωτίζει τὸ στόμιον τοῦ Ἰονίου πελάγους, καθὼς ὁ ἐπὶ τοῦ Γυθείου τὸν Λακωνικὸν κόλπον, ὁ ἐπὶ τῆς Ψυταλείας τὰς ἱστορικὰς τοῦ Θεμιστοκλέους θαλάσσας καὶ οἱ ἐπὶ τῶν ἐσωτερι-

κῶν ἀκρων τῆς Εὐβοίας (Στρογγύλη καὶ Καβαλιάνη) τὸν γραφικώτατον αὐτῆς κόλπον, ἅπαντες εἰς ἀπόστασιν 17 περίπου μιλίων. Ἐνώπιον τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου ἴστανται οἱ φάροι τῶν Πατρῶν (12 μιλ.) καὶ τοῦ Μεσολογίου (10 μιλ.), ἐπὶ τοῦ στομίου δὲ καὶ ὀλίγον πρὸς τὰ ἔσω οἱ τοῦ Ἀντιρρίου καὶ τῆς Ναυπάκτου φανοὶ (7—8 μίλια). Ἰδιαιτέρα ἀπαιτεῖται μνεῖα ὅσον ἀφορᾷ τοὺς φάρους τῆς Κεφαλληνίας (Βαρδιάνων 12 μιλ. καὶ Φισκάρδου 10 μιλ.), τῆς Κερκύρας (Φρουρίου καὶ Περιστερῶν 1½ μιλ.) τῶν Παξῶν (Λάκα 15 μιλ. καὶ Γαίου 10 μιλ.) καὶ ὁ νεώτατος τῶν Ὀθωνῶν (20 μιλ.). Ὅσον ἀφορᾷ τὰ λοιπὰ τῶν ἡμετέρων ἀκτῶν φῶτα, ἡ δύναμις αὐτῶν περιστρέφεται μετὰξὺ 3 καὶ 9 μιλίων καὶ συγδυάζεται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον εὐτυχῶς μετὰ τῶν ἀναγκῶν τῆς τοπικῆς θαλασσοπλοΐας, εἴτε ἐπὶ τῶν στομίων τῶν λιμένων, εἴτε ἐγγὺς αὐτῶν.

Ἡ δαπάνη πρὸς κατασκευὴν καὶ συντήρησιν τῶν Ἑλληνικῶν φάρων συνδέεται στενῶς πρὸς τοὺς πόρους τῆς ἐπικρατείας καὶ τῶν διὰ τοῦ νόμου τῆς 29 Δεκεμβρίου 1865 ὀργανισθέντων εἰδικῶν κατὰ δήμους ταμείων ὑπὲρ τῶν προκυμαιῶν, φάρων κλπ. Ὅταν π. χ. ἐν Γαλλίᾳ εἰς φωτισμὸν τοῦ Γασκωνικοῦ κόλπου καὶ τῆς Κορσικῆς δαπανῶνται πλείονα τῶν 3 ἑκατομ. φράγκων, διὰ τὸν μείζονα τῶν παρ' ἡμῶν φάρων, τὸν τῆς Ἄνδρου, ἐδαπανήθησαν 36 730 δρ. εἰς κτίριον καὶ 75 391 εἰς μηχανισμόν. Τί δὲ νὰ εἴπη τις περὶ τῆς ἐν ἔτει 1873 μικροσκοπικῆς τῶν 15 χιλ. δρ. δαπάνης ὑπὲρ τῆς συμπληρώσεως τοῦ θαλασσίου ἡμῶν φωτισμοῦ. Ἐν γένει ἀπὸ τοῦ 1866 μέχρι τοῦ 1873 ἡ Βουλὴ ἐψήφισεν ὑπὲρ τῆς κοινωνικῆς ταύτης ἀνάγκης 400 χιλ. δρ. ἐξ ὧν διὰ τὰ ἔτη 1866 καὶ 1867 δρ. 160 χιλ. Ἡ κατὰ τὴν ὀκταετίαν ταύτην ἐνέργεια τῶν ἡμετέρων φάρων καὶ φανῶν ἀπῆτησεν ὑλικὸν ἀξίας δρ. 343 091 (ἐν αἷς 152 227 ὀκάδες ἔλαιον). Διὰ δὲ τὸ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν αὐτῶν προσωπικόν, συγκροτούμενον ἐξ ἀνδρῶν τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ (102 κατὰ τὸ 1872 καὶ 62 κατὰ τὸ 1866) ἐδαπανήθησαν ἐν τῷ αὐτῷ διαστήματι δρ. 333 229, ἐκ τῶν ὁποίων κατὰ

τὸ 1867 μὲν 34 270 κατὰ τὸ 1872 δὲ 52 194 κατὰ τὸ 1873 δὲ 80 309. Τὸ τελευταῖον ποσὸν διανέμεται ὡς ἑξῆς: 1 ἐπιθεωρητῆς (ἐτήσιος μισθὸς (2 850), 1 βοηθὸς β' τάξεως (δρ. 1 287), 9 ὑποκελευσταὶ (ἀνά δρ. 828), 9 δίοποι (ἀνά δρ. 588), 18 ναῦται α' τάξεως (ἀνά δρ. 480) καὶ 61 ναῦται β' τάξεως (ἀνά δρ. 408).

Ἐν γένει οἱ Ἑλληνικοὶ φάροι καὶ φανοὶ διατελοῦσιν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν δύο ὑπουργείων, τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ τῶν Ναυτικῶν. Τὸ πρῶτον ἐκ τῆς ἐπόψεως τῆς ἰδρύσεως αὐτῶν (ὡς δημοσίων ἔργων) καὶ τὸ δεύτερον ἐκ τῆς ἐπόψεως τῆς διαχειρήσεως. Παρεμβαίνει δὲ καὶ τὸ ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν, ὅσον ἀφορᾷ τὴν εἰσπραξίν τῶν τελῶν, δι' ὧν συμμετέχει τὸ ἐμπόριον εἰς τὴν δημοσίαν δαπάνην τοῦ φωτισμοῦ τῶν ἀκτῶν τῆς χώρας· διότι κατὰ τὸν νόμον τῆς 7 Αὐγούστου 1864 τὰ ὑπεράνω τῶν 5 τόνων χωρητικότητος πλοῖα πληρόνουσι 4 λεπτὰ δι' ἕκαστον τόνον εἰς ὄσους λιμένας ὑπάρχει φάρος, ἀνεξαρτήτως τῶν διὰ τὰ εἰδικὰ ταμεῖα προσθέτων τῆς ναυτιλίας εἰσφορῶν.

ΤΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ.

Αἱ οικονομικαὶ δυσχέρειαι τῆς Τουρκίας ἤρξαντο ἀπὸ τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου. Μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τὸ Κράτος διετηρεῖτο ἐκ τῶν ἰδίων αὐτοῦ πόρων, ἀνευ δημοσίων χρεῶν, ἐκτὸς κινητῶν τινῶν ἐσωτερικῶν, συμποσομένων εἰς 22 000 000 ἀγγλικὰς λίρας. Ἐκτοτε ὁμῶς ἀπὸ τοῦ 1854 μέχρι σήμερον ἐν διαστήματι 19 ἐτῶν δέκα καὶ πέντε συνωμολογήθησαν δάνεια, ἅτινα μετὰ τῶν νῦν κινητῶν, συμποσομένων ὡς ἕγγιστα εἰς 19 000 000 ἀγγλικὰς λίρας, ἀνεβιάσθησαν εἰς λίρας ἀγγλικὰς 233 000 000, ἐκ τῶν ὁποίων δέον νὰ ἐκπεσθῶσι 1) τὸ εἰσέτι ἀπραγματοποίητον ἐκ τοῦ δανείου τῶν τῆς Ἀνατολῆς σιδηροδρόμων ἐκ λιρ.

ἀγγλ. 47 000 000 (*). καὶ 2) τὸ μὴ διατεθὲν μέρος τοῦ τελευταίου δανείου ἐκ 16 000 000 λιρ. ἀγγλ. Ὄστε τὸ ὅλον τοῦ Τουρκικοῦ δημοσίου χρέους συμποσοῦται σήμερον εἰς λίρας ἀγγλ. 170 000 000.

Τὰ δάνεια ταῦτα ἐπραγματοποιήθησαν πρὸς 58, 12% κατὰ μέσον ὄρον, καὶ ἐπὶ ἐτησίῳ τόκῳ μετὰ τοῦ χρεώλυτρου, ἐπίσης κατὰ μέσον ὄρον, 8 $\frac{1}{2}$ %. Ὁ τόκος καὶ τὸ χρεώλυτρον ἀποτελοῦσι τὰ 55 ἑκατοστὰ τῶν ἐτησίων δαπανῶν. Ἡ ἀναλογία τοῦ χρέους τούτου ἐπὶ ἐκάστου ἀτόμου (ὑπολογιζομένου τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ Κράτους εἰς 22 000 000) εἶναι λίραι ἀγγλ. 7 $\frac{1}{2}$ ἢ φράγκα 193 $\frac{1}{2}$, τοῦ δὲ κατ' ἔτος πληρονομένου τόκου φράγκα 16.

Ὁ τόκος, ὁ διὰ ποσούτων χρεῶν ἐπιβαρυνθεὶς, εἶδεν ἀξανομένους τοὺς φόρους του, καθ' ὅσον ἠῦξανον τὰ δάνεια, χωρὶς ἐκ τούτων νὰ πορισθῇ τὴν ἐλαχίστην ὠφέλειαν· διότι οὔτε τὰ μέσα τῆς συγκοινωνίας σπουδαίως ἐβελτιώθησαν, οὔτε δημόσια ἔργα ἐξετελέσθησαν, οὔτε οὐδὲν ἐκ τῶν συντελούντων εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν πόρων τοῦ ἐπράχθη. Αἱ ἐν Συρίᾳ ταραχαί, αἱ ἐπαναστάσεις τοῦ Μαυροβουνίου καὶ τῆς Κρήτης, ἡ ἐν Υεμένη ἐκστρατεία, ἡ ναυπήγησις στόλων θωρηκτῶν, ἡ ἀνανέωσις τοῦ ἐξοπλισμοῦ τοῦ στρατοῦ καὶ τῶν φρουρίων, ἡ ἀνέγερσις ἀνακτόρων, αἱ διάφοροι τοῦ δημοσίου θησαυροῦ σπατάλαι, καὶ ἡ ἐν ἐνὶ λόγῳ ἀτυχῆς τῶν οικονομικῶν διαχειρίσεις, ἤρκεσαν νὰ καταβροχθίσωσι τὰ πάντα.

Καὶ ἐφ' ὅσον μὲν ἐδιοίκουν τὸ Κράτος ὁ Φουὰτ καὶ ὁ Ἀαλῆς, τὰ πράγματα, ἀν καὶ κακῶς ἔχοντα, ἐβάδιζον οὐχ ἥττον ἀνευ σπουδαίων προσκομμάτων, καθ' ὅσον οὗτοι ἐκέκτηντο τὴν ἱκανότητα τοῦ προλαμβάνειν τὰς δυσχερείας καὶ χαλιναγωγεῖν τὰς αὐθαρέτους ὀρέξεις. Ἀμα ὁμῶς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀαλῆ ἀνέλαβε τὴν πρωθυπουργίαν ὁ Μαχμούτ, εὐθὺς ἤρχισεν ἡ γνωστὴ διοικητικὴ ἀναστάσις καὶ ἐκορυφώθη ἡ ἀνευ μέτρου σπατάλη. Ὁ Μαχ-

(*) Τὸ ὀλίγον ποσὸν τοῦ δανείου τούτου εἶναι λιρ. ἀγγλ. 50 000 000.

μούτ φανταζόμενος, ὅτι ἡ βελτίωσις τῶν κακῶς ἐχόντων ἐγκρατεῖται ἐν τῇ χρηματικῇ ἀφθονίᾳ, ἐξ ἧς καὶ ἡ εὐκόλος ἐκπλήρωσις τῶν παντὸς εἶδους ἀδυναμιῶν τῆς Κυβερνητικῆς αὐτοβουλίας, οὐδόλως δὲ μεριμνῶν περὶ τοῦ μέλλοντος, ἀλλὰ τοῦ παρόντος τὴν πρόσκαιρον ἐπιζητῶν θεραπείαν, σπεύσας συνωμολόγησε τὸ ἐκ 10 000 000 ἀγγλ. λιρῶν δάνειον (1872), ἐξ οὗ μέγα μέρος ἐχομίσθη εἰς χρυσόν, ἐχρησίμευσε δὲ πρὸς ἀπόσβεσιν ἐσωτερικῶν χρεῶν καὶ ἐξόφλησιν τῶν μὲ τὰς Τραπεζὰς λογαριασμῶν τοῦ Μαλιέ.

Τὰ κατὰ συνέπειαν τοῦ μέτρου τούτου εἰς διαθεσιμότητα περιελθόντα κεφάλαια, ριφθέντα διὰ μιᾶς εἰς τὴν ἀγοράν, τσσαύτην ἐπήνεγκον πληθώραν χρηματικοῦ, ὥστε ὁ τόκος ἐξέπεσεν εἰς 7, 6 καὶ 5 τοῖς $\frac{1}{10}$, ἐν ᾧ ἐν Λονδίῳ κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἡ προεξόφλησις ἦτο 7 καὶ 8 τοῖς $\frac{1}{10}$. Ἡ ἑκτακτος αὕτη χρηματικὴ ἀφθονία καὶ ἡ εὐθηνία τοῦ τόκου, ἦτον ἐπόμενον νὰ ὠθήσῃ τὸ χρηματιστήριον εἰς παραβόλους ἐπὶ τῶν χρεωγράφων κερδοσκοπίας. Ἡ κυβεῖα ἀφηνιάσασα δὲν ἔβλεπε τέρμα εἰς τὸ στάδιόν της· τὰ δὲ ὑπάρχοντα χρεώγραφα δὲν ἐξήρχον πλέον νὰ κορέσωσι τὴν ἀπληστίαν αὐτῆς. Ἐπρεπε νὰ δημιουργηθῶσι νέα, καὶ ἰδοῦ ἤρχισεν ἡ ἴδρυσις τῶν πολλῶν καὶ πολυωνύμων μετοχικῶν ἐταιριῶν, ὧν αἱ μετοχαί, πρὶν ἔτι ἐκδοθῶσιν, ἤρπάζοντο μὲ ὑπερτίμησιν 20 καὶ 30 τοῖς $\frac{1}{10}$. Ἀλλ' ἡ ἑκρυθμὸς αὕτη κατάσταση δὲν ἦτο δυνατόν νὰ παραταθῇ ἐπὶ πολὺ. Προκληθεῖσα ἐκ τῆς προσκαιροῦ εὐπορίας τοῦ δημοσίου ταμείου, ὤφειλε νὰ παρέλθῃ, ἅμα ὡς αἱ ἀνάγκαι αὐτοῦ ἐπανήρχοντο.

Ἐξαντληθέντων ταχέως, ὡς ἦτον ἐπόμενον, τῶν χρημάτων τοῦ εἰρημένου δανείου, ἡ Κυβέρνησις ἤρχισεν νὰ σκέπτηται περὶ συνωμολογήσεως δανείου νέου. Ἀλλ' ἐν ᾧ αὕτη ἐφρόνει, ὅτι ἠδύνατο νὰ ἀπολαύσῃ ὄρους ὑπὲρ ποτε συμφερωτέρους, ἐκλαμβάνουσα ὡς πραγματικὴν βελτίωσιν τῆς πίστεώς της τὴν ἑκτακτον ὑπερτίμησιν τῶν χρεωγράφων της, ἰσχυρὰ τραπεζιτῶν ὁμάς ἤρχισεν ἐνεργοῦσα ἀπὸ τὸν Ἀπρίλιον 1873, καὶ ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει, πρὸς ὑποτίμησιν τῶν χρεωγράφων, χάριν τῶν κερ-

δοσκοπικῶν αὐτῆς συνδυασμῶν. Οὕτω δὲ ὁ ἐκ τῆς ἀντιδράσεως τῆς ὁμάδος ταύτης ἀναπτυχθεὶς σάλος, ἐκώλυε τὴν ἐπιτυχίαν δανείου κατὰ τοὺς ἐλπιζομένους ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ὄρους.

Ἐν τοιαύτῃ διετέλουν θέσει τὰ πράγματα, ὅτε κατὰ Μάιον ἐξεβράγη ἡ κρίσις τῆς Βιέννης. Ἡ Κωνσταντινούπολις καὶ τοὶ οὐδόλως ἡ μικρὸν ἐνδιαφερομένη ἐν Βιέννῃ, ἔμελλεν οὐχ ἦττον νὰ αἰσθανθῇ τὴν ἐπίδρασιν τῆς κρίσεως ταύτης ἐκ Λονδίνου, ὅποθεν ἤντλει πιστώσεις καὶ χρήματα. Ἡ ὑψωσις τοῦ τόκου ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ἡ διακοπὴ τῶν πιστώσεων ἐπάταξαν δεινῶς τὴν ἀγοράν· ἀπολεσθείσης δ' ἅπαξ τῆς ἰσορροπίας της, ὤφειλε νὰ ἐπέλθῃ ἀναποδράστως ἡ ἐκπτώσις τῶν χρεωγράφων, ἡ φυγάδευσις τοῦ χρυσοῦ καὶ ἡ δυσπιστία, τὰ πρῶτα ταῦτα συμπτώματα τῆς κρίσεως.

Ἡ Κυβερνησις ἐν τούτοις κολακευομένη, ὅτι ταχέως θὰ ἐπανέλθωσι τὰ πράγματα εἰς τὴν προτέραν κατάστασιν, ἀνέβαλε τὴν συνωμολόγησιν τοῦ δανείου. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ἠδύνατο νὰ ἀναβάλῃ καὶ τὰς κατεπειγούσας ἀνάγκας της, ἐδέησε νὰ δανεισθῇ ἐκ διαλειμμάτων παρὰ τῶν ἐγχωρίων Τραπεζῶν, περὶ τὰ 8 000 000 λιρῶν ἀγγλικῶν δι' ἐνταλμάτων (Mandats) πληρωτέων κλιμακηδὸν ἐν Λονδίῳ ἐντὸς ἐνὸς ἔτους. Ἀπελπισθεῖσα ὁμῶς ἐπὶ τέλους, προέβη κατ' Αὐγούστον εἰς τὴν συνωμολόγησιν τοῦ ἐκ λιρῶν ἀγγλ. 28 000 000 δανείου. Ἀλλ' ἡ ἀμέσως κατόπιν τὸν Σεπτέμβριον ἐπελθοῦσα κρίσις τῆς Ἀμερικῆς, κατέστησε προβληματικὴν τὴν ἐπιτυχίαν αὐτοῦ. Ὅτε δὲ κατὰ τὰς ἀρχὰς Ὀκτωβρίου ἐξεδόθη εἰς δημοσίαν ἐγγραφήν, μόλις ἐκαλύφθη τὸ $\frac{1}{4}$ τοῦ ὀνομαστικοῦ κεφαλαίου, καὶ μόνον 6 000 000 λίραι ἀγγλίας περιήλθον ἐξ αὐτοῦ εἰς τὴν Κυβέρνησιν.

Ἡ ἀγορὰ, ἥτις ἕως τότε κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἦττον διετηρεῖτο, ἐλπίζουσα εἰς τὴν πραγματοποίησιν τοῦ δανείου τούτου, ἅμα ἰδοῦσα τὴν οἰκτρὰν ἀποτυχίαν του, ἀπώλεσε πᾶν θάρρος, καὶ ἡ κρίσις ἐπῆλθε βραδεία μὲν, ἀλλ' οὐχ ἦττον καταστρεπτικὴ. Εἰς μάτην ἀπέβησαν αἱ προσπάθειαι τῆς Κυβερνήσεως πρὸς ἀναχαίτισιν τοῦ κακοῦ. Ὁ κόσμος, πει-

σθεις πλέον περί τῆς ἀληθοῦς ἀξίας τῶν τοιαύτης φύσεως ὑποσχέσεων καὶ πράξεων, οὔτε ἐκ τοῦ Σουλτανικοῦ δώρου τῶν 7 000 000 consolidés ἐπηρεάσθη, οὔτε ἐκ τῶν μεταρρυθμίσεων, ἃς ἀνήγγειλεν ἡ ἀπὸ 3/15 Ὀκτωβρίου ἐγκύκλιος τοῦ ὑπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν. Ἀπ' ἐναντίας αἱ ἐπικείμεναι κατὰ Νοέμβριον καὶ Δεκέμβριον ὑποχρεώσεις τῆς Κυβερνήσεως πρὸς πληρωμὴν ληγόντων ἐνταλμάτων καὶ τόκων, ἐκ ποσοῦ λιρῶν ἀγγλ. 6 000 000 ὡς ἔγγιστα, καὶ οἱ ἐξευτελιστικοὶ ὅροι, εἰς οὓς ὑπεβλήθη ἐν Παρισίοις καὶ ἐνταῦθα πρὸς εὔρεσιν αὐτῶν, συνετέλεσαν εἰς ἐπίτασιν τῆς κρίσεως.

Περὶ τὰ μέσα Δεκεμβρίου νέας ἤρχισε διαπραγματεύσεις ἡ Κυβέρνησις ἐν Παρισίοις, δι' ἕτερα 6 000 000 λίρ. ἀγγλ. ὧν εἶχε χρεῖαν κατεπείγουσαν πρὸς πληρωμὴν τῶν ἀπὸ Ἰαννουαρίου μέχρι Σεπτεμβρίου τ. ε. ληγόντων ἐνταλμάτων. ἀλλ' ἀποτυχοῦσα ἕνεκα τῶν ὑπερόγκων ἀπαιτήσεων τῶν κεφαλαιούχων, ἐδιάσθη ν' ἀφήσῃ ἀπλήρωτα τὰ ἤδη λήξαντα ἐξ αὐτῶν, καὶ δι' ἐπισήμου κοινοποιήσεως τοῦ ἐν Λονδίνῳ πρέσβεως τῆς ἐδηλοποίησε πρὸς καθησύχασιν τῶν κατόχων τῶν τίτλων τούτων, ὅτι ἀσχολεῖται δραστηρίως εἰς οἰκονομολογικόν τινα συνδυασμὸν, ἵνα ἐξασφαλίσῃ τὴν ταχείαν πληρωμὴν αὐτῶν. Ἐν τοσοῦτῳ ὅμως ἡ ἀναβολὴ αὕτη τῶν πληρωμῶν ἐπροξένησε τὴν χειρίστην ἐντύπωσιν εἰς τὰ χρηματιστήρια τῆς Εὐρώπης καὶ ἰδίως εἰς Παρισίους καὶ Λονδῖνον, ἐνθα τὰ ἐντάλματα ταῦτα εἶχον ἐκποιηθῆ ἐγκαίρως παρὰ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἡ δὲ ἐκ τῆς ἐντυπώσεως ταύτης προξενηθεῖσα νέα ἔκπτωσις, ἣν ἠκολούθησεν ἀμέσως κατόπιν ἡ νῦν ὡς ἐκ τῆς μὴ πληρωμῆς ἐν Παρισίοις τῶν κληρωθέντων τίτλων τοῦ δανείου τῶν σιδηροδρόμων, ἔφερε τὰ πράγματα εἰς τὴν σημερινὴν ὑπέρ ποτε κρισιμωτέραν θέσιν.

Αἱ ἐξ ἀρχῆς τῆς κρίσεως ταύτης προξενηθεῖσαι ἐνταῦθα ζημίαι εἰσὶ μέγισται. Ὑπολογίζοντες ὅτι τὸ $\frac{1}{3}$ τῶν τουρκικῶν χρεωγράφων κατέχουσιν οἱ ἐν τῷ τόπῳ κεφαλαιοῦχοι καὶ τραπεζίται, ὧν οἱ πλείστοι ὁμογενεῖς, τὴν δὲ ὑποτίμησιν αὐτῶν περιορίζοντες εἰς 30 τοὶς $\%$ μόνον, δὲν θέλομεν

εἶσθαι μακρὰν τῆς ἀληθείας, εἰς ὑπολογίσωμεν αὐτὰς μὲν εἰς 15 000 000 ἀγγλ. λίρ. τὰς δὲ ἐκ τῶν μετοχικῶν τίτλων εἰς 2 000 000. Ἐκ τοῦ ὑπολογισμοῦ τούτου, ὃν νομίζομεν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἀκριβῆ, ἐξάγεται, ὅτι ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει κρίσις ἔχει ὅλως διάφορα αἷτια τῶν τῆς κρίσεως τῆς Βιέννης· καθ' ὅσον ἐκεῖ μὲν ἡ καταστροφὴ προῆλθεν ἐκ τοῦ ἀναξιοχρέου τῶν Τραπεζῶν καὶ τῆς ὑποτιμῆσεως τῶν μετοχῶν αὐτῶν, ἐν ᾧ τὰ χρεώγραφα τῆς Κυβερνήσεως ἔμειναν ἀκλόνητα, παρ' ἡμῖν δὲ προέκυψεν ἐκ τοῦ ἀναξιοχρέου τῆς Κυβερνήσεως καὶ τῆς ὑποτιμῆσεως τῶν χρεωγράφων αὐτῆς. Ἄν δὲ ὑπετιμῆθησαν καὶ αἱ μετοχαὶ τῶν Τραπεζῶν, τοῦτο ἀποδοτέον εἰς τὴν ἐπ' αὐτῶν ἐπίδρασιν τῶν κυβερνητικῶν χρεωγράφων καὶ εἰς τὰς σχέσεις, εἰς ἃς αἱ Τράπεζαι αὐταὶ διατελοῦσι μετὰ τῆς Κυβερνήσεως. Εἶναι δὲ ἄξιον σημειώσεως, ὅτι μεθ' ὅλας τὰς ζημίας, ἃς ἦτον ἐπόμενον νὰ ὑποστῶσιν αἱ Τράπεζαι αὐταὶ, ἠδυνήθησαν οὐχ ἥττον νὰ διατηρήσωσι τὰ κεφάλαιά των ἀνέπαφα, ἡ δὲ Τράπεζα Κωνσταντινουπόλεως πρόκειται νὰ διανεμίη καὶ κέρδη, ἀναβιβάζοντα τὸ ἐτήσιον μέρος αὐτῆς εἰς πλέον τῶν 15 $\%$, καθὼς καὶ ἡ Ἑταιρία τῶν συναλλαγῶν καὶ χρεωγράφων.

Ἡδὲ ὅλαι αἱ ἐλπίδες ἀνετέθησαν εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἐν Εὐρώπῃ ἀποστολῆς τοῦ Σαδίκ Πασᾶ. Φαίνεται, ὅτι ἡ ἀποστολὴ αὕτη ἐγένετο ἰδίως ἐπὶ σκοπῷ συνομολογήσεως μεγάλου τινὸς δανείου, προωρισμένου νὰ ἐξαγάγῃ τὴν Κυβέρνησιν ἐκ τῶν νῦν δυσχερειῶν καὶ νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς ὀριστικὴν τῶν οἰκονομικῶν τῆς τακτοποίησιν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Κυβέρνησις μόνον κατὰ τὰς παραμονὰς συνομολογήσεως δανείων νομίζει ἀναγκαίαν τὴν σύνταξιν καὶ δημοσίευσιν τοῦ προϋπολογισμοῦ τῆς, (ὡς προκύπτει ἐκ τῆς δημοσιεύσεως ἀπὸ τοῦ 1860 μέχρι τοῦ 1873, ἥτοι ἐν διαστήματι 13 ἐτῶν, μόνον ὀκτῶ προϋπολογισμῶν, διότι 8 δάνεια ὤφειλον νὰ συνομολογηθῶσι), συνέταξεν ἤδη τὸν τῆς χρήσεως 1874 καὶ προσκαλέσασα τινὰς ἐκ τῶν ἐπισημοτέρων τραπεζιτῶν, ἀνέθεσεν αὐτοῖς τὴν ἐξέτασίν του.

Κατά τὸν προϋπολογισμόν τοῦτον, ὄντα εἰσέτι ἐν σχεδίῳ, διότι, ὡς λέγεται, πρόκειται νὰ ὑποστῇ τροποποιήσεις, τὰ μὲν ἔσοδα ἀνέρχονται εἰς λίρας τουρκικὰς 25 307 420, τὰ δὲ ἔξοδα εἰς λίρ. τουρκ. 25 630 305, τοῦτέστιν ὑπάρχει ἔλλειμμα ἐκ λίρ. τουρκ. 322 885. Δέον ὅμως νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν, ὅτι οἱ Τουρκικοὶ προϋπολογισμοί, συντασσόμενοι μᾶλλον πρὸς παράστασιν καλῆς οἰκονομικῆς θέσεως, δὲν βασίζονται εἰς ἀκριβῆ διδόμενα, ἀλλὰ, καὶ τούτου μὴ ὄντος, δὲν εἶναι πιστευτὸν, ὅτι αἱ δαπάναι θέλουν περιορισθῆ εἰς μόνον τὰ ὑπολογισθέντα ποσά, ἀφοῦ οὔτε ἐξέλεγχξις ὑπάρχει, οὔτε Κυβέρνησις ὑπεύθυνος.

Οὐχ ἤττον ἐξετάζοντες τὸν προϋπολογισμόν τοῦτον, ὡς νῦν ἔχει, εὐρίσκομεν, ὅτι ἐκ μὲν τῶν δαπανῶν 55 % ὑπάγονται εἰς τόκους καὶ χρεώλυτρα, 8 % εἰς ἀνακτορικὰς ἐπιχορηγήσεις, 25 % εἰς τὸν στρατὸν καὶ τὸ ναυτικόν, 14 $\frac{1}{2}$ % εἰς πᾶσαν τὴν λοιπὴν ὑπηρεσίαν, καὶ $\frac{1}{2}$ % μόνον εἰς τὴν δημοσίαν ἐκπαίδευσιν! Ἐκ δὲ τῶν προσόδων 19 % προέρχονται ἐξ ἀμέσων φόρων, 68 % ἐξ ἐμμέσων, 9 $\frac{3}{4}$ % ἐκ παντοίων ἄλλων φόρων, καὶ 3 $\frac{1}{4}$ % ἐκ τοῦ φόρου τῶν ὑποτελῶν τόπων. Ὅσον ἀφορᾷ ἰδιαιτέρως τοὺς ἐκ τῶν μεταρρυθμίσεων τῆς ἀπὸ 3|15 Ὀκτωβρίου (π. ε.) ἐγκυκλίου τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν δημιουργηθέντας νέους πόρους, ἀναβιβάζονται οὗτοι ἐν τῷ προϋπολογισμῷ εἰς 4 000 000 λίρας τουρκ.

Ἡ σπουδαιότερα τῶν μεταρρυθμίσεων τούτων, ἡ κατάργησις ἤτοι τοῦ πολυθρυλλήτου τελωνειακοῦ δασμοῦ 8 % ἐπὶ τῶν ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν τοῦ κράτους ἀποστελλομένων ἐμπορευμάτων, ἥτις, ἀγγελοθεῖσα τόσον ἐπισήμως διὰ τῆς ὡς εἴρηται ἐγκυκλίου, ἐχαιρετῆθη ὡς ἀληθῆς τῷ ὄντι μεταρρυθμίσις, μέλλουσα νὰ ἀναζωογονήσῃ τὴν γεωργίαν, τὴν βιομηχανίαν καὶ πᾶσας τὰς παραγωγικὰς δυνάμεις τοῦ τόπου πρὸς ὄφελος καὶ αὐτῆς τῆς Κυβερνήσεως, ἀφορᾷ μόνον τὰ διὰ ξηρᾶς μεταφερόμενα ἐμπορεύματα. Σημειωτέον ὅμως, ὅτι ταῦτα ἐκυκλοφόρουν καὶ μέχρι τοῦδε καθ' ὅλον τὸ κράτος, ἀπηλλαγμένα τοῦ δασμοῦ τούτου, ἐκτὸς τῶν

προϊόντων δώδεκα μόνον πόλεων τοῦ ἐσωτερικοῦ, (ὡς μαρτυρεῖ καὶ ἡ ἀπὸ 18|30 Σεπτεμβρίου ἔκθεσις τοῦ Σαδίκ Πασᾶ πρὸς τὸν Μέγαν Βεζύρην). Ἐὰ δὲ διὰ θαλάσσης μετακομιζόμενα θέλουν πληρόνει ὡς καὶ πρὶν τὸν τελωνιακὸν δασμὸν 8 %, μέχρις ὅτου κατὰ τὴν ἀναθεώρησιν τῶν μετὰ τῶν ξένων δυνάμεων ἐμπορικῶν συνθηκῶν ἐπιτραπῆ εἰς τὰς τελωνιακὰς ἀρχὰς τὸ δικαίωμα τῆς ἐπιτηρήσεως τῆς ἀκτοπλοίας καὶ ἐπὶ τῶν ξένων πλοίων, πρὸς παρεμπόδισιν τοῦ λαθρεμπορίου.

Βεβαίως ἐν παντὶ χρόνῳ καὶ τόπῳ ἡ ὁδὸς τῶν μεταρρυθμίσεων εἶναι πολὺ εὐρεία, καὶ εἰς τὸ τέλος αὐτῆς ἡ καλὴ θέλησις καὶ ἡ ἐπιμονὴ τῶν διοικούντων τοὺς λαοὺς δύναται πολλάκις νὰ δρέψῃ καρποὺς, περὶ τῶν ὁποίων αἱ σύγχρονοι γενεαὶ ἀμφιβάλλουσιν. Ἀλλ' ὑπάρχουσι καὶ οἰκονομικοὶ ὅροι ἀνώτεροι καὶ τῆς καλῆς θελήσεως καὶ τῆς ἐπιμονῆς ὀλίγων ἀνθρώπων. Εἶναι ἐκεῖνοι, οἵτινες προέρχονται ἐκ τοῦ ὅλου τῆς κοινωνίας ὀργανισμοῦ. Διὰ τοῦτο ἐν τοῖς οἰκονομικοῖς τῆς Τουρκίας δύναται νὰ εἴπῃ τις ὅτι κτυπᾷ ὁ σφυγμὸς τῆς Ἀνατολῆς.

Γ. Α.

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΠΑΛΙΘΥΣΜΟΣ.

Τὸ ζήτημα τῆς τοιαύτης ἢ τοιαύτης ἐντὸς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους διανομῆς τῶν θρησκευτικῶν πεποιθήσεων ἐκ πρώτης μὲν ὄψεως παρίσταται ὡς μικροῦ διαφέροντος ἐν τῇ παρούσῃ ἐποχῇ, καθ' ἣν ἡ ἀνεξιθρησκεία ἐφθασε βεβαίως εἰς ἀσυμείθιστον κατὰ τοὺς προηγουμένους αἰῶνας ἔντασιν ἐπὶ τῆς ὅλης ζωῆς τῶν πεπολιτισμένων ἐθνῶν. Καὶ ὅμως πάντοτε εἶναι τοιαύτη ἡ λειτουργία τῶν θρησκευτικῶν αἰσθημάτων, ὥστε κινδυνεύει τις νὰ πέσῃ ἐκ τῆς Σκύλλης εἰς τὴν Χάρυβδιν, μόνον διότι δὲν ἠδυνήθη γὰρ βαδίσει σταθερῶς ἐπὶ

τῆς μέσης ὁδοῦ, τῆς ὁποίας τὰ ἀπότομα ἄκρα κατέχει ἢ ἀδιαφορία ἀφ' ἑνὸς καὶ ὁ φανατισμὸς ἀφ' ἑτέρου. Ὅσον ἢ ὁδὸς κλίνει πρὸς τὸ ἄκρον τῆς ἀδιαφορίας, τόσον καθίσταται ὑψηλότερον τὸ φανατικὸν αὐτῆς ἄκρον, καὶ τὰνάπαλιν. Ἐντεῦθεν εἶναι μὲν τὸ μέσον τῆς ὁδοῦ πάντοτε ὀλισθηρὸν, δὲν ἔπεται δὲ ὅτι καὶ καθίσταται ἔρημον, διότι ἐὰν πολλακίς ἢ κοινωνία δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς δύο διακεκριμένους τάξεις, εἰς θερμούς καὶ ψυχροὺς, ἐν τῷ μέσῳ ὅμως μορφοῦται ἰδιαιτέρα καὶ μεγάλη ὄμας, ἣτις κατηγορεῖται μὲν ὑπὸ τῶν ἄλλων ὡς χλιαρὰ, ἀποτελεῖ ἐν τούτοις τὸν μέσον ὅρον τῆς κοινωνικῆς ἐν γένει καταστάσεως, εἴτε περὶ θρησκείας πρόκειται εἴτε περὶ πολιτικῆς, εἴτε περὶ γραμμάτων εἴτε περὶ ἠθικῆς, εἴτε περὶ βιομηχανίας εἴτε περὶ ἐπιστήμης. Ἐκ τοῦ μέσου τούτου ὅρου ἀπόρρῃει ὁ πρακτικὸς τῶν κοινωνικῶν ὑποθέσεων τόνος.

Μετὰ τὴν γενικὴν ταύτην ἔννοιαν δὲν εἶναι ἀδιάφορος εἰς τὴν πολιτικὴν τῶν ἔθνῶν συγκρότησιν ἢ ἐντὸς αὐτῶν ὑπαρξίς ἀτόμων, τὰ ὅποια συνδέει ἢ διαιρεῖ ἢ θρησκευτικὴ πίστις. Ἡ Γερμανικὴ π. χ. αὐτοκρατορία ἐνῶ ἀφ' ἑνὸς ἐνίκησεν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς στρατιωτικῆς κατὰ τοῦ ξένου μάχης, ἤρχισεν ἀφ' ἑτέρου νὰ προξενῇ ἐνδυσμασμοὺς ἐπὶ τῆς πολιτικῆς τῶν ἐγγχωρίων στοιχείων πάλιν, μόνον καὶ μόνον διότι διαιρεῖται μεταξὺ διαμαρτυρομένων καὶ καθολικῶν, εἰς τρόπον ὅστις διόλου δὲν ἐπέτρεπε τὴν ὑπὸ τὸ φύσημα τῶν νικῶν τοῦ 1870 ἐξομοίωσιν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ζητήματος πρὸς τὰ τοπικὰ ἐκεῖνα, τὰ ὅποια λύει ἢ τῆς Πολιτείας ἰσχὺς. Φυλακίζονται λοιπὸν ἐν Πρωσσίᾳ οἱ ἐπίσκοποι τῶν καθολικῶν καὶ ἕκαστος ἐρωτᾷ ἰ ἀν τοῦτο ἐγίνετο πρὸ τοῦ 1870, θὰ ἐπολέμουν τόσον ἡρωϊκῶς οἱ Βαυαροὶ πέραν τοῦ Ρήνου; Δὲν ἐννοῶ βεβαίως, ὅτι ὁ καθολικισμὸς ἀδίκως πάσχει ἐν τῷ προσώπῳ τῶν ἀρχηγῶν του. Ἄνθρωποι, οἵτινες ἐπαγγέλλονται θεϊκὰς ἐπὶ τῆς γῆς δυνάμεις, εἶναι ἀνάξιοι συμπαθείας. Ἐν τούτοις τὸ δίκαιον διαφέρει τῆς πολιτικῆς, πάντοτε δὲ ὁ χρόνος ὑπῆρξεν ὁ καλλίτερος διδάσκαλος εἰς τὰ πράγματα τῆς συνειδήσεως. Ὅταν πα-

τάσσηται ὁ ποιμὴν, διασκορπίζονται τὰ πρόβατα. Ἐπειδὴ δὲ ἢ ἐν Βερολίῳ πολιτικὴ δὲν πιστεύει, ὡς φαίνεται, εἰς τὴν ὑπαρξίν πνευματικῶν λύκων, οἱ Ἰησουῖται ἀνέλαβον νὰ τῇ τὸ ἀποδείξωσιν. Ἐδῶ περιστρέφεται ἢ ἀφανῆς τοῦ νεογερμανικοῦ ζητήματος ὄψις, εἰς τοῦ ὁποίου τὴν ὄμαλὴν καὶ ταχείαν λύσιν οὐδὲ οἱ ἠττημένοι Γάλλοι, οὐδὲ οἱ ἀμφιβόλου εὐγνωμοσύνης Ἰταλοὶ, οὐδὲ οἱ Ρωσσο-Πολωνοί, οὐδὲ οἱ Αὐστρο-Οὐγγροὶ ἐνδιαφέρονται. Οἱ μὲν καθολικοὶ λαοὶ ἐξ ἀδελφότητος θρησκευτικῆς, οἱ δὲ ἄρχοντες αὐτῶν ἐκ πολιτικῆς, ὅλοι δὲ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἐκ φθόνου ἢ φόβου πρὸς τὸν κεντρικὸν τῆς Εὐρώπης Γερμανικὸν κολοσσόν.

Βεβαίως δὲν ἔχω σκοπὸν ἵνα ἀπαριθμήσω κατὰ χώρας τοὺς ὁπαδοὺς τῶν διαφόρων ἐπὶ τῆς γῆς θρησκειῶν. Τοιαύτη ἐργασία θὰ ἐστηρίζετο ἐπὶ λίαν ἀμφιβόλων προϋποθέσεων καὶ συγχρόνως θὰ ἐστερεῖτο ἢ πλείων ἐξακρίβωσις αὐτῆς πρακτικοῦ διαφέροντος. Ἀρκεῖ εἰς γενικὴν τινα ἰδέαν ἢ ὑπὸ τοῦ Malt Brun (1855) γενομένη κατὰ πιθανότητος διαμοίρασις τοῦ πληθυσμοῦ τῆς γῆς μεταξὺ τῶν κεφαλαιωδεστέρων τοῦ κόσμου θρησκειῶν. Χριστιανοὶ 270 ἑκατομ. (140 καθολικοὶ, 70 ὀρθόδοξοι καὶ 60 διαμαρτυρόμενοι), Βουδισταὶ 180 ἑκατομ., Μωαμεθανοὶ 100, Βραχμανισταὶ 90, Φετιχισταὶ 70, Κονφουκισταὶ 40, Ἰσραηλῖται 4 κλπ. Ὑπολείπεται ἢ ἔρευνα κατὰ πόσον ἐκάστη τῶν θρησκευτικῶν τούτων κοινωνιῶν, εἴτε ἐν ὄλῳ εἴτε κατὰ τοὺς ἰδιαιτέρους αὐτῆς κλάδους, ἀνεπτύχθη ἐν τῇ τελευταίᾳ περιόδῳ. Θὰ περιορισθῶ ἐν τούτοις εἰς τὰ κυριώτερα τῶν ἔθνῶν τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ, καὶ ἐκτὸς τῶν χριστιανικῶν χωρῶν μίαν μόνην (ἐκ λόγων εὐνοήτων) τὴν τῆς Τουρκικῆς ἐπικρατείας θὰ ἐπισκεφθῶ. Ὅταν γνωρίζωμεν τὰς ἐν ἐκάστη τῶν χωρῶν τούτων λειτουργούσας θρησκευτικὰς πεποιθήσεις, δυνάμεθα νὰ ἐξηγήσωμεν διαφόρους ὄψεις τῶν κοινωνικῶν κατ' αὐτὰς φαινομένων. Ἔθνος τὸ ὁποῖον διαιροῦσιν ἀποτόμως ἀπ' ἀλλήλων κεχωρισμένα θρησκευτικὰ δοξασία, διατελεῖ εἰς χεῖρονος ὅρους κοινωνικῆς ἀποκαταστά-

σεως, σχετικῶς πρὸς τὸ ἔθνος ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐγοῦσιν· οἱ αὐτοὶ τῆς λατρείας βωμοί. Διότι ἡ θρησκευτικὴ τάξις τῶν ἰδεῶν συνδέεται τοιοῦτοτρόπως μετὰ τῆς πνευματικῆς, ὥστε δύο ἢ πλείονες ἐτερόδοξοι κοινότητες δύνανται νὰ συζῶσι χωρὶς νὰ ἔχωσι τὸ αὐτὸ τῆς βιωτικῆς μέτρον. Ἐντεῦθεν δυσαρμονίαι κοινωνικαί, ἐνώπιον τῶν ὁποίων ἡ προσδοκία τοῦ εἰπόντος «μία ποιμνὴ εἰς ποιμῆν» εἶναι τῶ ὄντι θεία προσδοκία. — Κατὰ δὲ τὰς διεθνεῖς σχέσεις αἱ θρησκευτικοπολιτικαὶ περιπλοκαὶ λαμβάνουσιν ἔτι μᾶλλον ἐκφραστικὴν θέσιν. «Ἐάν, λέγει ὁ Κ. Legoyt, ἡ Ἀγγλία μόνην τὴν ἠθικὴν ὑποταγὴν τῆς Ἰρλανδίας κατώρθωσεν, χρεωστεῖται τοῦτο εἰς τὸν καθολικισμόν τῆς τελευταίας. Ἐάν ἡ Τουρκία δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀπορροφήσῃ τὴν Ἑλληνικὴν ἐθνικότητα μ' ὅλην τὴν ὑποδούλωσιν πολλῶν αἰώνων, ὁ λόγος εἶναι ὅτι ὑπὸ θρησκευτικὴν ἐποψιν ἄβυσσος διεχώριζε τοὺς δύο λαοὺς. Ἐάν ἡ Ὀλλανδία ἀπώλεσε τὴν Βελγικὴν, προήλθε τοῦτο κυρίως ἐκ τοῦ ὅτι ἡ τελευταία ἦτο καθολικὴ. Ἐάν ἡ Γαλλία ἐξασκῆ ἐπιρροὴν τινα, ἰδεῶν, φρονημάτων, αἰσθημάτων, ἐπὶ τῶν λατινικῶν φυλῶν, τὸ ὀφείλει πρὸ πάντων εἰς τὸ εἶναι καθολικὴ ὅπως αὐταί. Ἐν γένει αἱ θρησκευτικαὶ ἐξασκοῦσιν μεγάλην ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν δημοσίων ὑποθέσεων τῆς Ἑυρώπης, δημιουργοῦσαι, ὡς ἀπὸ ἐνστίκτου, συμπαθείας καὶ ἀντιπαθείας καὶ προσδιορίζουσαι οὕτω φυσικὰς τινὰς τῶν ἐθνῶν ἐνώσεις, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦτοιν εὐνοϊκὰς εἰς τὴν διατήρησιν τῆς ἰσορροπίας τῶν δυνάμεων.»

Ἡ ἐν Ἀμερικῇ θρησκευτικὴ τοῦ 1870 ἀπογραφὴ, ἐπὶ ὀλιγοῦ πληθυσμοῦ 38 558 374, ἠδυνήθη νὰ βεβαιώσῃ μόνον 21 665 062 πιστοὺς, κατέταξε δὲ τοὺς λοιποὺς 16 893 309 εἰς τὴν τάξιν τῶν ὑπὸ θρησκευτικὴν ἐποψιν ἀδιάφορων. Κατὰ πρῶτον ἐμετρήθησαν αἱ ἐκκλησίαι, καὶ ἐπειδὴ ἡ χωρητικότης αὐτῶν εἶναι διαμεμοιρασμένη εἰς τόσα καθίσματα ὅσα τὸ ἐμβαδὸν δύναται νὰ περιλάβῃ, ἐλήφθη ὡς βᾶσις ἡ ἡμέρα τῆς μείζονος ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ταύταις συρροῆς τῶν πιστῶν. Ἐυρέθησαν λοιπὸν ἐν τῇ μεγάλῃ δημοκρατίᾳ τῆς Ἀμερικῆς 63 082 ἐκκλησίαι, περιέχουσαι 21 665 062

καθίσματα. Πρᾶγμα παράδοξον! Ἐπὶ 38 ἑκατομμυρίων κατοίκων, 17 ἑκατομ. ἀδιάφοροι πρὸς τὴν θρησκευτικὴν ἀνάγκην! Ἐάν αὕτη τοὺς συνεχίνει, καὶ τόπος καὶ χρήματα δὲν ἔλλειπον εἰς οἰκοδομὴν ἐκκλησιῶν καὶ κατασκευὴν θρανίων. Ἐν τούτοις πρέπει ἐπὶ τοῦ ἐκπληκτικοῦ τούτου ἀριθμοῦ τῆς θρησκευτικῆς ἀδιαφορίας νὰ ἀφαιρεθῇ ἡ ποσότης τῶν ἐνεκεν τῆς μικρᾶς ἡλικίας ἢ ἐξ ἄλλων λόγων μὴ ὑπολογιζομένων εἰς τὴν τῶν ἐκκλησιῶν χωρητικότητα.

Μετὰ τοὺς ἀδιαφόρους, οἵτινες διὰ τοῦ πλήθους αὐτῶν δίδουσιν ἐν τῇ ἀρχτῶν Ἀμερικῇ τὴν καθολικὴν διέθυνσιν εἰς τὴν κοινωνικο-θρησκευτικὴν ἁρμονίαν, ἀξιοπαρατήρητος εἶναι ἡ τάσις τῶν διαφόρων θρησκευτικῶν αἱρέσεων εἰς τὴν ἀπὸ κοινοῦ τινὸς σημείου σύμπραξιν πρὸς τὸν κοινωνικὸν σκοπὸν, ἐφ' ὅσον δὲν χωρίζονται διὰ τῶν ἀποτόμων ἐκείνων αἰσθημάτων, τὰ ὁποῖα ἐν ἄλλαις χώραις καὶ ἐποχῆς κατακερματίζουσι τὴν χριστιανικὴν κοινότητα. Μεταξὺ τῶν διαφόρων αἱρέσεων ἡ πολυπληθεστέρα ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις εἶναι ἡ τῶν μεθοδιστῶν (21 737 ἐκκλησίαι καὶ 6 528 209 θρανία), κατόπιν ἔρχονται οἱ βαπτισταὶ (13 962 ἐκκλ. 4 360 135 θραν.), πρεσβυτεριανοὶ (7 074 ἐκκλησίαι, 2 698 244 θρ.), καθολικοὶ (3 806 ἐκκλ. 1 990 514 θρ.), συνοδικοὶ (2 715 ἐκκλ. 1 117 212 θρ.), ἐπισκοπικοὶ (2 601 ἐκκλ. 991 051 θρ.), λουθηρανοὶ (2 776 ἐκκλ. 977 332 θρ.), χριστιανοὶ τῆς βίβλου (2 822 ἐκκλ. 865 602 θρ.), γερμανοὶ μεταρρυθμισταὶ (1 145 ἐκκλ. 431 700 θρ.), ἠνωμένοι ἀδελφοὶ (937 ἐκκλ. 265 025 θρ.), ὀλλανδοὶ μεταρρυθμισταὶ (468 ἐκκλ. 227 228 θρ.), κουάκεροι (662 ἐκκλ. 224 664 θρ.), παγκοσμισταὶ (602 ἐκκλ. 210 884 θρ.), εὐαγγελικοὶ συνεταιρισμοὶ (641 ἐκκλ. 193 796 θρ.), μονοφυσῖται (310 ἐκκλ. 155 471 θρ.) καὶ μορμόνοι (171 ἐκκλ. 87 838 θρ.).

Τὸ σύστημα τῆς διὰ τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῆς χωρητικότητος αὐτῶν θρησκευτικῆς ἀπογραφῆς, ἐφαρμοσθὲν κατὰ τὸ 1851 ἐν τῇ κυρίως Ἀγγλίᾳ (ἐκτὸς τῆς Ἰρλανδίας καὶ Σκωτίας), ἀπέδειξεν ὑπαρχούσας ἐν αὐτῇ 33 962 ἐκκλησίας

καὶ 9 750 178 καθίσματα. Ἐπομένως ἐπὶ πληθυσμοῦ κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν 17 927 609 ἦσαν ἀδιάφοροι (ὑπὸ τὴν ἤδη γενομένην ἐξαίρεσιν τῆς ἡλικίας) 10 177 431, τοῦτέστι πλείονες ἀναλόγως τῶν ἐν Ἀμερικῇ. Ἡ πολυπληθεστέρα μερὶς τῶν πιστῶν ἀνήκει εἰς τὸ Ἀγγλικανικὸν δόγμα (14 077 ἐκκλησιαί, 5 317 915 θρανία), ἀκολουθῶντες ἔρχονται οἱ μεθοδισταὶ (9 784 ἐκκλ. 1 160 837 θρ.), οἱ ἀνεξάρτητοι (3 224 ἐκκλ. 1 067 760 θρ.), οἱ βαπτισταὶ 3 789 ἐκκλ. 752 253 θρ.), οἱ καθολικοὶ (570 ἐκκλ. 186 111 θρ.), οἱ κουάκεροι (331 ἐκκλ. 91 569 θρ.), οἱ πρεσβυτεριανοὶ (160 ἐκκλ. 86 892 θρ.), οἱ μονοφυσῖται (229 ἐκκλ. 68 554 θρ.), οἱ χριστιανοὶ τῆς βίβλου (482 ἐκκλ. 66 834 θρ.), οἱ ἅγιοι τῶν τελευταίων ἡμερῶν (222 ἐκκλ. 30 783 θρ.), οἱ μοραβοὶ (32 ἐκκλ. 9 305 θρ.), οἱ Ἰσραηλιταὶ (53 συναγωγαί, 8 438 θρ.), οἱ λουθηρανοὶ (6 ἐκκλ. 2 606 θρ.) καὶ οἱ ὀρθόδοξοι (3 ἐκκλ. 294 θρ. (*).

Ἡ Ἰρλανδία ἀποτελεῖ διὰ τὴν Ἀγγλίαν τὸ κυριώτερον ἔδαφος τοῦ θρησκευτικοῦ ἀνταγωνισμοῦ, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξηγεῖται καὶ ὁ πολιτικὸς μεταξὺ ἀρχούσης καὶ ὑποταγμένης φυλῆς. Ἡ κατὰ τὸ 1861 ἀπογραφὴ ἀνεβίβασε τοὺς μὲν καθολικοὺς εἰς 4 490 583 τοὺς δὲ διαμαρτυρομένους εἰς 1 286 067. Ἀξιοπαρατήρητος δὲ εἶναι ἡ μεταξὺ τῶν δύο θρησκείων ἔντασις τοῦ ἐκπατρισμοῦ. Ἐνῶ ἀπὸ τοῦ 1834—61 ἐγκατέλειψαν τὸν τόπον τῆς γεννήσεώς των 2 190 217 Ἰρλανδοὶ, ἐξ αὐτῶν 1 945 477 ἀνήκουσιν εἰς καθολικισμὸν καὶ 245 062 εἰς τὴν διαμαρτύρησιν.

Καθόλου εἰπεῖν, ἡ ἐν Εὐρώπῃ ἀνάπτυξις τοῦ καθολικι-

(*) Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν Ἀγγλίᾳ ὀρθοδόξων, Ἑλλήνων ἰδίως, δὲν φαίνεται μοι ἱκανῶς ἀκριβῆς, ὥστε δεῖται συμπληρώσεως ἐκ τῆς τάξεως τῶν ἀδιαφόρων, ἥτις, ἐὰν κρίνωμεν ἐκ διαφόρων τελευταίων συμπτωμάτων, ἐπαισθητῶς μετὰ τὸ 1851 ἡλαττώθη, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῆς τάξεως τοῦ ἐν Ἀγγλίᾳ (London, Manchester, Liverpool) Ἑλληνισμοῦ εἰς ἴδρυσιν σχολείων, συλλόγων καὶ ἐκκλησιῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐθαύμασα ἐν ἔτει 1869 τὸν ὠραῖον ἐν Liverpool ναόν.

σμοῦ, τῆς ὀρθοδοξίας καὶ τῆς διαμαρτυρήσεως ἀκολουθεῖ κοσμογραφικὰ τινὰ σημεῖα, τὰ ὁποῖα δίδουσι τὴν ἐπομένην γενικὴν ἐννοίαν. Πρὸς δυσμὰς καὶ μεσημβρίαν ἐπικρατεῖ ὁ καθολικισμὸς (Ἰσπανία, Ἰταλία, Γαλλία, Βέλγιον, Βαυαρία, Αὐστρο-ουγγαρία), πρὸς ἀνατολὰς ἀπ' ἀρκτου πρὸς μεσημβρίαν ἡ ὀρθοδοξία (Ρωσσία, Τουρκία, Ἑλλάς) καὶ πρὸς τὸ βορρειοδυτικὸν ἡ διαμαρτύρησις (Ἀγγλία, Πρωσσία, Ἀνόβερον, Σαξωνία, Βυρτεμβέργη, Σκανδιναυία). Ἡ Ὑλλανδία πρὸς βορρᾶν καὶ ἡ Ἑλβετία πρὸς δυσμὰς ἀποτελοῦσι τὴν ἐξαίρεσιν, διότι κατ' αὐτάς ἐν τῇ ἀπογραφῇ τοῦ 1860 ὁ γενικὸς πληθυσμὸς διαμοιράζεται ἥττον ἀποτόμως μεταξὺ καθολικισμοῦ καὶ διαμαρτυρήσεως (Ὑλλανδ. 1 996 175 διαμαρτυρόμενοι καὶ 1 230 545 καθολικοί. — Ἑλβετ. 1 482 848 διαμαρτ. καὶ 1 023 430 καθολ.).

Μεταξὺ τῶν χωρῶν τοῦ καθολικισμοῦ ἡ Ἰσπανία, τὸ Βέλγιον καὶ ἡ Γαλλία, πρόσθετες δὲ καὶ ἡ Ἰταλία (ἐκτὸς τοῦ ἰδιαιτέρου κατ' αὐτὴν παπποβασιλικοῦ ζητήματος), ἀγνοοῦσι, τό γε νῦν ἔχον, τὰς θρησκευτικὰς διαιρέσεις. Ἡ αὐτὴ νηνεμία παρατηρεῖται καὶ ὑπὸ τὴν ἐποψιν τῆς διαμαρτυρήσεως ἐν τῇ κυρίως Ἀγγλίᾳ, Σκωτίᾳ καὶ Σκανδιναυίᾳ. Δὲν ἔχει ὅμως οὕτως καὶ ἐν τῇ κεντρικῇ Εὐρώπῃ, καθ' ἣν ἐπ' ἐσχάτων τὰ σπέρματα τῆς θρησκευτικῆς παραχῆς ἀνακινουθῶνται διὰ τρόπου δίδοντος εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ θρησκευτικοῦ πληθυσμοῦ αὐτῆς ἰδιαιτέραν ἔρευναν ἱκανὸν διαφέρον. Ὡς γνωστὸν, τὸ μέρος τοῦτο τῆς Εὐρώπης ἀποτελεῖται ἐκ δύο αὐτοκρατοριῶν, τῆς Γερμανικῆς καὶ τῆς Αὐστρο-ουγγρικῆς. Ἡ μὲν πρώτη κατὰ τὸ 1871 ἠρίθμει 41 058 196 κατοίκους, ἐξ ὧν 25 $\frac{1}{2}$ ἑκατομ. διαμαρτυρόμενοι καὶ 14 ἑκατομ. καθολικοί. Ἡ δὲ ἑτέρα κατὰ τὸ 1870 ὑπελόγιζε τὸν πληθυσμὸν τῆς εἰς 35 904 435, ἐξ ὧν 28 ἑκατομ. καθολικοὶ καὶ 3 $\frac{1}{2}$ ἑκατομ. διαμαρτυρόμενοι. Παραλείπω τὰς δευτερευούσας ἐν ἀμφοτέραις ταῖς αὐτοκρατορίαις θρησκευτικὰς διαιρέσεις. Τοιοῦτότρόπως, ἐὰν ἐπρόκειτο διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ ἀριθμοῦ νὰ τακτοποιηθῇ ἐκ νέου ἡ κεντρικὴ Εὐρώπη μετὰ τοὺς θρησκευτικοὺς τοῦ παρελθόντος πολέμους, ἰδοὺ ὅτι κατ' αὐ-

τὴν ἴστανται 39 ἑκατομ. καθολικῶν ἀπέναντι 29 ἑκατομ. διαμαρτυρομένων.

ὑπὸ τὴν ἐποψιν τῆς ὀρθοδοξίας, εἰάν ἐξαιρέσωμεν τὴν Πολωνικὴν τοῦ Ρωσισμοῦ καὶ τὴν Βουλγαρικὴν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐθνοθρησκευτικὴν περιπλοκὴν, τὸ καθ' ἡμᾶς Χριστιανικὸν ποίμνιον εἰς ἀμερίμνους κατὰ τὰ λοιπὰ λειμῶνας τὸν βίον αὐτοῦ διάγει. Ἰδιαιτέρως ἐνδιαφέρει τὴν μεσημβρινὴν ὀρθοδοξίαν ἢ ἱστορικὴ μετὰ τοῦ Μωαμεθανικοῦ στοιχείου στενὴ αὐτῆς ἐπαφή, εἰς καταννόησιν τῆς ὁποίας ἀναπόφευκτος ἢ ἀπογραφικὴ τῶν δύο τούτων θρησκειῶν μελέτη.

Ἐν γένει δυνάμεθα νὰ διαιρέσωμεν τὴν καθ' ἡμᾶς Χριστιανοσύνην εἰς ἀνεξάρτητον ἀφ' ἑνὸς, καὶ εἰς ὑποτελεῖ καὶ ὑποτεταγμένην ἀφ' ἑτέρου τῆ Τουρκικῆς αὐτοκρατορίας. Τὴν μὲν πρώτην ἀποτελεῖ ἢ Ἑλλάς, ἣτις κατὰ τὸ 1870 ἠρίθμει 1 441 810 ὀρθοδόξους, 12 535 Χριστιανούς ἄλλων δογμάτων καὶ 2 582 Ἰουδαίους. Τὴν δὲ δευτέραν ἀποτελεῖ ἢ Ρωμανία, Σερβία, τὸ Μαυροβούνιον καὶ ἢ Σάμος, τῶν ὁποίων ὅλος σχεδὸν ὁ πληθυσμὸς (5 840 186) εἶναι ὀρθόδοξος. Ἡ δὲ τρίτη κυρίως συζῆ μετὰ τοῦ Ἰσλαμισμοῦ ἐπὶ τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀσίας καὶ τῶν μεταξὺ αὐτῶν νήσων, ὑπολογισθεῖσα κατὰ μὲν τὸ Εὐρωπαϊκὸν τμήμα αὐτῆς εἰς 8 660 000 ὀπαδοὺς, κατὰ δὲ τὸ Ἀσιατικὸν εἰς 4 300 000. Ἀπέναντι τοῦ ὀρθοδόξου τούτου πληθυσμοῦ, ἐν ὅλῳ 20 ἑκατομ. περίπου, ὁ Ἰσλαμισμὸς ὑπολογίζει ἐν μὲν τῇ Εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ 1 150 000, ἐν δὲ τῇ Ἀσιατικῇ 9 050 000, τὸ ὅλον 10 $\frac{1}{2}$ ἑκατομ. ἦτοι σχεδὸν τὸ ἥμισυ.

Ἐκ τοῦ ὑπολογισμοῦ τούτου, ἐν τῷ ὁποίῳ δὲν συμπεριλαμβάνονται οἱ ὀρθόδοξοι καὶ οἱ Μωαμεθανοὶ τῆς Ἀφρικής, δύναται τις νὰ ἐκτιμήσῃ τὰς διαφορὰς τοῦ ἀνατολικοῦ κόσμου τάσεις. Εἶναι πάντοτε ζήτημα μέχρι ποίου βαθμοῦ ἢ θρησκευτικὴ τῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς ἀνάπτυξις συνδυάζεται πρὸς τοὺς ὑπάρχοντας νῦν κοινωνικοὺς τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἐπιστήμης ὄρους. Καὶ βεβαίως μὲν ὁ πατροπαράδοτος τῶν δύο θρησκειῶν ἀνταγωνισμὸς δεικνύει

ἀπὸ τινος χρόνου σπουδαῖα συμφιλιώσεως σημεῖα, δὲν πρέπει ὅμως νὰ δεχθῆ τις λίσαν εὐκόλως ὡς ἀπηλπισμένην καὶ τὴν ἐν τῷ Ἰσλαμισμῷ αὐτῷ πρόοδον. Ἀφ' ἧς οἱ Ἀραβες ἀπέκτησαν ἀπαράγραπτα δικαιώματα εἰς τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ νεωτέρου κόσμου, τίς εἶδεν ἂν ἢ ἀρχαία ἐπὶ Βυζαντινῶν ἐνώσεις τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ Ἀραβικοῦ πολιτισμοῦ δὲν εἶναι προωρισμένη κατ' ἄλλο πεδίου καὶ ἐν προσφορωτέρῳ συνδυασμῷ νὰ λειτουργήσῃ ἐκ νέου ἐπὶ τῶν μεγάλων πρὸς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν ἐξ ἀνατολῶν καὶ μεσημβρίας ἀποβλεπόντων πληθυσμῶν;

Ἔργον γιγαντιαῖον, εἰς τὸ ὅποιον θὰ ἔλθωσιν ἀφεύκτως γενεαὶ ἱκαναί, ὅπως συντελέσωσι, διότι ἢ μὲν ὕλη ὑπάρχει, ὁ δὲ κινήσων αὐτὴν καθυστερεῖ. Τί θὰ παραχθῆ ἐντεῦθεν, ἄδηλον. Πάντοτε ὅμως θὰ ἔχη τοῦτο τὴν ιδιοφυίαν τοῦ ἀνατολικοῦ πολιτισμοῦ, ὅπως διεφύλαξε τὰς παραδόσεις τούτου ἢ ἱστορία. Θὰ σχηματισθῆ τοῦτέστιν ὄργανον δραστήριον εἰς τὴν περαιτέρω τῆς ἀνθρωπότητος ἀνάπτυξιν ἢ ἐπὶ τέλους ἦτοι μεταξὺ τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Εὐρώπης διὰ τῶν παραλίων τῆς Μεσογείου συνεννόησις.

ΠΕΡΙ ΑΠΕΡΓΙΩΝ.

Κατὰ τὸ ἄρθρον 167 τοῦ Ποινικοῦ νόμου «ἐργοστασιάρχαι καὶ χειροτέχναι, οἵτινες πρὸς ἐπιτυχίαν τῶν παραπύων των συναποφασίζουσι τὴν παῦσιν τῆς βιομηχανίας των, προκαλοῦσιν εἰς τοιαύτην συμφωνίαν ἢ ἀπειλοῦσι δι' αὐτῆς τὴν ἀρχήν· ἐργάται διαφορῶν ἐργοστασίων καὶ χειροτεχνείων, οἵτινες δι' ἀξιούμενα παράπονα κατὰ τῶν προϊσταμένων αὐτῶν ἢ κατὰ τῆς ἀρχῆς συναποφασίζουσι τὴν παῦσιν τῆς ἐργασίας των, ἢ προκαλοῦσιν εἰς τοιαύτην συμφωνίαν ἢ ἐπαπειλοῦσι δι' αὐτῆς, τιμωροῦνται μὲ φυλάκισιν τὸ πολὺ τριῶν μηνῶν, εἰάν διαταχθέντες παρὰ τῆς ἀρχῆς

δὲν ὑπακούσῃσι· στάσεως δὲ ἐντεῦθεν ἀναφυσίσης, ὅσοι ἐνήργησαν τὴν συμφωνίαν ἢ ἐπροκάλεσαν πρῶτοι εἰς ταύτην, τιμωροῦνται ὡς ἀρχηγοὶ τῆς συστάσεως.» Ἐὰν μόνος ὁ ἐργοστασιάρχης ἢ ὁ χειροτέχνης παύσῃ τὴν βιομηχανίαν του, ἐὰν μόνος ὁ ἐργάτης ἀποχωρήσῃ ἐκ τοῦ ἐργοστασίου, εἶναι ἀτιμώρητος, ἐφ' ὅσον ποιεῖται χρῆσιν τοῦ φυσικοῦ δικαιώματος τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸ παρέχειν ἢ μὴ τοῖς ἄλλοις τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ. Ἐὰν ὅμως περὶ τῆς αὐτῆς παύσεως τῆς βιομηχανίας συνεννοηθῶσιν πολλοὶ ὁμοῦ ἐργοστασιάρχαι καὶ χειροτέχνη, ἢ περὶ τῆς αὐτῆς ἐκ τῆς ἐργασίας ἀποχωρήσεως συνεννοηθῶσιν πολλοὶ ἐργάται ὁμοῦ καὶ δὲν ὑπακούσῃσι εἰς τὴν περὶ ἐπαναλήψεως τῶν ἔργων τῶν διαταγὴν τῆς ἀρχῆς, ὑπόκεινται τότε εἰς τὴν ποινὴν τῆς φυλακίσεως, καὶ ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ἐνεκεν τῆς τοιαύτης παύσεως τῶν ἔργων ἐπέλθῃ ὁπωσδήποτε στάσις, οἱ ἐνεργήσαντες ἢ προκαλέσαντες πρῶτοι τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν ἐργατῶν θεωροῦνται ὡς ἀρχηγοὶ τῆς στάσεως καὶ ἀνδὲν εἶχον αὐτὴν κατὰ διάνοιαν, ὑποκείμενοι ἐντεῦθεν κατὰ τὰς περιστάσεις εἰς εἰρκτὴν, πρόσκαιρα ἢ ἰσόβια δεσμὰ καὶ τὴν ποινὴν αὐτὴν τοῦ θανάτου (ἄρθρ. 177 τοῦ II. Νόμου).

Ἴδου λοιπὸν περίπτωσις καθ' ἣν ὅ,τι εἶναι συγκεχωρημένων εἰς ἓν ἄτομον δὲν εἶναι συγκεχωρημένον εἰς πολλὰ ὁμοῦ. Ποία θεμελιώδης ἀρχὴ ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἐνδιαφέρεται; Βεβαίως ἡ ἀρχὴ τοῦ συνεταιρισμοῦ. Ὅταν κατὰ τὸ ἄρθρον 14 τοῦ συντάγματος «οἱ Ἕλληγες ἔχῃσι τὸ δικαίωμα τοῦ συνεταιρίζεσθαι, τηροῦντες τοὺς νόμους τοῦ Κράτους, οἵτινες ὅμως οὐδέποτε δύνανται νὰ ὑπαγάγῃσι τὸ δικαίωμα τοῦτο εἰς προηγουμένην τῆς Κυβερνήσεως ἀδειαν,»—ὁ Ποινικὸς νόμος διὰ τοῦ ἐκτεθέντος ἄρθρου ποιεῖ τὴν ἐξαίρεσιν, «ἐκτὸς ἐὰν πρόκειται διὰ τοῦ συνεταιρισμοῦ νὰ παύσῃ ἢ βιομηχανία ἢ νὰ μὴ ἐργασθῶσιν οἱ ἐργάται.» ὡς εἶδομεν δὲ ἐκ τοῦ ἐπὶ τῆς ἐξαιρέσεως ταύτης ποινολογίου, δὲν πρόκειται κατ' αὐτὴν περὶ παρωνυχίδος. Οἱ πρῶτοι τοῦ συνεταιρισμοῦ ὑποκίνηται, κατὰ τὰς διαστάσεις τὰς ὁποίας δύναται νὰ λάβῃ ἢ κατὰπαυσις τῶν ἔργων, κιν-

δυνεύσουσι νὰ καταθέσωσι τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τοῦ ἱκρίωματος.

Ἴνα παραδεχθῶμεν, ἐν τῇ γενικῇ περὶ τοῦ ἀδικήματος ἐννοίᾳ, ὅτι ὁ πρὸς ἀποχὴν ἀπὸ τῶν ἔργων (= ἀπεργίαν) συνεταιρισμὸς εἶναι ἔγκλημα, πρέπει νὰ διακρίνωμεν τὴν κοινωνίαν εἰς δύο τάξεις, ἐξ ὧν ἡ μὲν ὀφείλει τὴν ἐργασίαν αὐτῆς εἰς τὴν δέ. Ἀμα ἡ βιομηχανία κλείει τὰ καταστήματά της, ἅμα οἱ ἐργάται ἐν συνόλῳ ἀπομακρύνονται ἐκ τῶν ἐργοστασίων, προσβάλλονται τὰ συμφέροντα τῆς ὑπηρετουμένης τάξεως, ἐπομένως ὁ νομοθέτης πρέπει νὰ παρέμβῃ ὑπὲρ τῶν ἀδικουμένων. Προηγεῖται ὅμως ἡ ἀπόδειξις τοῦ δικαιώματος τῆς ὑπηρετουμένης τάξεως· καὶ ἐπειδὴ τοιοῦτο δικαίωμα δὲν ὑφίσταται εἰς τὴν δικαιολογικὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου, ἀφοῦ ὅλοι εἶναι ἴσοι, ἔπεται ὅτι ἡ λύσις τῆς ἀπορίας ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἱστορικῶν λόγων. Ἡ ὑπηρετουμένη λοιπὸν τάξις εἶναι κυρία τῆς ἄλλης, διότι ἐγένετο τοιαύτη ὁπωσδήποτε. Ἐχει τὴν δύναμιν, ἰδοὺ ἡ καλλιτέρα λογικὴ. Ὁ νομοθέτης, ὁ δικαστής, ὁ δεσμοφύλαξ, ὁ δῆμιος, εἶναι εἰς τὴν διάθεσίν της· αὐτὸ ἀρκεῖ. Ἀλλὰ νομίζω, ὅτι τὰ ἐπιχειρήματα ταῦτα δὲν εἶναι πλέον τοῦ παρόντος αἰῶνος, καὶ ὅτι τὸ ἄρθρον 167 τοῦ Ποινικοῦ νόμου πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς καταργημένον ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 14 τοῦ Συντάγματος.

Ἡ ἀρχὴ τῆς ἐλευθέρως τῶν ἐργατικῶν ἀνθρώπων ἐνώσεως εἶναι προῖον τῆς νεωτέρας τῶν κοινωνιῶν ἀναπτύξεως. Ἐν ἐποχῇ καθ' ἣν Ἐρρίκος ὁ Γ' τῆς Γαλλίας ἔγραφεν ἐν τοῖς διατάγμασιν αὐτοῦ «ἡ ἀδεια πρὸς ἐργασίαν εἶναι δικαίωμα βασιλικόν», δὲν ἠδύνατο νὰ ἀνθήσῃ τὸ δένδρον τῆς ἐργατικῆς ἐλευθερίας. Ἡ ἐλευθερία αὕτη ἐπνίγετο ἐν τῇ σιδηρᾷ ἀγκάλῃ τῆς συντεχνίας, τῆς ὁποίας οἱ ἀρχηγοὶ διωρίζοντο ὑπὸ τῶν βασιλέων. Ἀλλ' ἐπῆλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου καὶ μετ' αὐτοῦ αἱ κοινωνικαὶ μεταβολαὶ τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως. Αἱ συντεχνίαι καταργοῦνται καὶ ἀφίεται τὸ στάδιον ἐλεύθερον εἰς τὴν ἀτομικὴν αὐτοβουλίαν. Εἶναι περίεργος ἡ ὁδὸς, τὴν ὁποίαν ἠκολούθησεν ἡ ἐργατικὴ ἔγωσις ἐν τῷ διαστήματι τούτῳ.

Ἐν μὲν τῇ Γαλλίᾳ τὰ πολιτικὰ παθήματα ἐνέπνευσαν κατὰ τῶν ἐργατικῶν συνεταιρισμῶν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς αὐστηρὰς ποινικὰς διατάξεις, τὰς ὁποίας ἡ ἀπὸ τοῦ 1810 νομοθετικὴ ἀνάπτυξις ἀπεπειράθη κατὰ τὸ δεύτερον ἡμίσιον τοῦ αἰῶνος νὰ καταστήσῃ ἡπιωτέρας καὶ συμφωνοτέρας πρὸς τὸν οἰκονομικὸν τῆς ἐποχῆς ὀργανισμόν. Ἐν δὲ τῇ Ἀγγλίᾳ κατὰ τὸ 1824 τὸ Κοινοβούλιον, καταργῆσαν τὰς προϋπαρχούσας ἀπαγορευτικὰς διατάξεις, ἔδωκεν εἰς τὴν ἐργατικὴν ἔνωσιν τὰς θεμελιώδεις ἐκείνας βάσεις, ἐφ' ὧν λειτουργεῖ μία τῶν μεγαλοπρεπεστέρων κοινωνικῶν τῆς χώρας μηχανῶν. Ἐννοῶ τὰς Trades-Unions, τῶν ὁποίων αἱ μὲν ἑταιρικαὶ τάξεις εἰς ἑκατομμύριον ἀριθμοῦσι τοὺς ὀπαδοὺς, τὸ δὲ σύνθημα εἶναι ἡ ἀνύψωσις τοῦ ἐργατικοῦ πληθυσμοῦ εἰς τὸ σημεῖον, καθ' ὃ δύναται οὗτος νὰ συνθηκολογήσῃ μετὰ τοῦ κεφαλαιούχου καὶ τοῦ ἐπιχειρηματίου. Διότι ἂν οὗτοι ἔχωσι τὰ χρήματα καὶ τὴν ὕλην, ὁ ἐργάτης ἔχει τὴν ψυχὴν καὶ τοὺς βραχίονας. Οἱ ἐργατικοὶ ὄθεν τῆς Ἀγγλίας συνεταιρισμοὶ δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς διαρκῆς παραβίασις τοῦ ἄρθρου 167 τοῦ ἡμετέρου ποινικοῦ νόμου, διότι ἀποτελοῦσι ταμεῖον ἰσχυρὸν, ὅπως οἱ ἀπομακρυνόμενοι ἐκ τῆς ἐργασίας συντηρῶνται δι' αὐτοῦ κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀργίας. Δίδεται τὸ σύνθημα ἐκ τῆς διευθύνσεως ἐκάστου συνεταιρισμοῦ, καταδικάζονται τὰ δεῖνα ἢ δεῖνα ἐργοστάσια εἰς ἀργίαν καὶ εὐθὺς τὰ μὲν ἔργα καταπαύουσιν, οἱ δὲ κεφαλαιούχοι καὶ οἱ ἐργάται ἀναγκάζονται νὰ κανονίσωσι τὰς μεταξὺ αὐτῶν σχέσεις ἐπὶ συμφωνοτέρων πρὸς τὰς νεωτέρας ἀνάγκας βάσεων.

Βεβαίως ἡ πάλη ἔχει καὶ τὴν καλὴν καὶ τὴν κακὴν αὐτῆς ὄψιν. Εἰς τὴν θέρμην δὲ τοῦ ἀγῶνος ἡ φωνὴ τῆς δικαιοσύνης καὶ τοῦ ὀρθῶς ἐννοουμένου συμφέροντος πολλακίς κατεσιγᾶσθη. Ἄλλ' ἂν δὲν εἶναι μικρὸς κίνδυνος ἢ τοιαύτη ἀπότομος διαίρεσις τῆς βιομηχανικῆς κοινωνίας, πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι ὁ κίνδυνος οὗτος εἶναι φυσικὸς, ὅτι ἀπορρέει ἐκ τῆς οὐσίας αὐτῆς τῶν πραγμάτων καὶ ὅτι τούτου ἕνεκα τὸ ἀνά χειρὸς κοινωνικὸν πρόβλημα εἶναι

τὸ πρῶτον τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ. Ὅταν καταδικάζεται τὸ δικαίωμα τῆς ἐκμεταλλεύσεως τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τὸν ἄνθρωπον ὡς προϊόν ἱστορικῆς ἀπλῶς βίας, πρέπει νὰ συχωρηθῇ ἢ μεταξὺ τῶν πληθυσμῶν ἐλευθέρᾳ συζήτησις τῶν οἰκονομικῶν αὐτῶν συμφερόντων, μέχρις οὗ ἐπέλθῃ ἡ ἀρμονικὴ τῶν ἀποριῶν λύσις. Ἐν τῷ μεταξὺ συμβαίνουσι πολλαὶ ἀσχημίαι καὶ καταστροφαι, πολλὰ δὲ μαθήματα καὶ αὐταπαρνήσεις. Τοιαύτη ἡ ἀνθρωπότης! Σκέπτεται ἐνεργοῦσα καὶ πάσχουσα.

Ὅτι οἱ ἐργατικοὶ πληθυσμοὶ εὐρίσκονται ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν κοινωνικῆς τινος καχεξίας, ἀπόδειξις αὐτῆ ἢ ὕπαρξις τοῦ ἐργατικοῦ προβλήματος καὶ ὁ μέγιστος ἀριθμὸς τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες ἐν τῷ Παλαιῷ καὶ Νέῳ Κόσμῳ ἐνδιαφέρονται καὶ συγκινοῦνται. Κατὰ τὸν K. Hewitt εἰς δύο αἰτίας ὀφείλεται ἡ καχεξία αὕτη· ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν ταχείαν ἐπικράτησιν τοῦ συστήματος τῶν μηχανῶν, τὸ ὁποῖον ἠῦξῃσε τὴν παραγωγὴν, χωρὶς ἀναλόγως νὰ βελτιωθῶσιν αἱ οἰκονομικαὶ βάσεις τῆς διανομῆς τῶν κερδῶν· ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν ἐν τῇ νεωτέρᾳ οἰκονομίᾳ τῶν ἐθνῶν ἐπίσης ὀρμητικὴν εἰσοδὸν τῶν πολυτίμων μετάλλων, ἕνεκα τῆς ὁποίας αἱ ἀξίαι τῶν πραγμάτων, ἐπομένως καὶ τῆς ἐργασίας, διεταράχθησαν. Αἱ αἰτίαι αὗται εἶναι αἱ μόναι; Ἡ μὴ πρέπει νὰ προστεθῶσιν εἰς τὸν ἀριθμὸν καὶ ἄλλαι πολιτικαὶ καὶ οἰκονομικαὶ τῆς νεωτέρας ἐποχῆς δυσαρμονίαι;

Ἡ ἀνακάλυψις καὶ θεραπεία αὐτῶν ἔχει οὐσιωδῶς γενικὸν ἅμα καὶ τοπικὸν χαρακτήρα. Μεγάλῃ δὲ σημασίᾳ πρέπει νὰ θεωρηθῇ ἡ ἐν Γερμανίᾳ σχηματισθεῖσα ἀπὸ τινος χρόνου σχολὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ἱστορικο-ἠθικῆς,» ἣτις, ὑπὸ τὰς ἐμπνεύσεις τοῦ ἐξόχου διδασκάλου τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας J. S. Mill, ὑποθέτει ὅτι ἡ πανταχόθεν ἐπιδιωκόμενη ἀναμόρφωσις τῶν ἐργατικῶν πληθυσμῶν πρέπει νὰ ἐπέλθῃ διὰ τῆς εἰσαγωγῆς διαφόρων καὶ βαθμιαίων μεταρρυθμίσεων εἰς τὴν οἰκονομικὴν πρακτικὴν τῶν διαφόρων κοινωνικῶν καὶ νομικῶν θεσμῶν. Κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην ἡ πολιτεία προώριστα νὰ λάβῃ ἐνεργὸν μέρος, καθὼς

καὶ τὸ ἄτομον, εἰς τὴν οἰκονομικὴν τῶν νεωτέρων χρόνων μεταβολήν. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐργασίαν τῶν γυναικῶν καὶ τῶν παίδων (πλέον τοῦ ἡμίσεως ἀνθρωπίνου γένους), τὰ φθοροποιὰ τῆς ὑγείας τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς ἔργα, τὴν διαρρύθμισιν διαιτητικῶν δικαστηρίων διὰ τὰς μεταξὺ ἐργατῶν καὶ ἐπιχειρηματιῶν διαφορὰς καὶ ἐν γένει εἰς ὅσα ζητήματα τὸ κοινὸν συμφέρον καλεῖ τὴν παρέμβασιν τῆς πολιτείας, δύναται αὕτη νὰ παρέξῃ μεγάλας ὑπηρεσίας καὶ ἐν τῇ νεωτέρᾳ ὅπως καὶ ἐν τῇ κλασσικῇ τῶν κοινωνιῶν ζωῇ. Ἐξ ἄλλης δὲ ἐπόψεως τὸ ἄτομον πρέπει νὰ ἀνυψωθῇ πλειότερον τοῦ ὅσον φαίνεται ἐν τῇ πολιτικῇ καὶ οἰκονομικῇ τῶν νεωτέρων συμφερόντων τάξει, διὰ τῆς περαιτέρω ἀναπτύξεως τῆς ἀρχῆς τοῦ συνεταιρισμοῦ καὶ διὰ τῆς καταργήσεως διαφόρων φραγμῶν, τοὺς ὁποίους γεννῶσιν ἐν πάσῃ ἐποχῇ αἱ καταχρήσεις αὐτῶν τούτων τῶν συμφερόντων, εἴτε διὰ μέσου τῶν νόμων εἴτε διὰ μέσου τῶν συνηθειῶν.

Ἡ ιστορικο-ἠθικὴ αὕτη οἰκονομικὴ θεωρία ἔχει τί οὐσιωδῶς σχετικόν. Ἄπαξ δὲ ἀναβιβάσθῃ ἡ πολιτεία εἰς τὴν θέσιν τοῦ κοινωνικοῦ ἀναμορφωτοῦ, δύναται νὰ μετασχηματισθῇ καὶ εἰς κοινωνικὴν μάστιγα, ὅπως καὶ εἰς κοινωνικὸν σωτήρα, ἀναλόγως τῆς ἀναπτύξεως τῶν ιδεῶν καὶ τῶν συμφερόντων, τῶν ἀποτελουσῶν αὐτὴν τάξεων. Κατὰ τοῦτο ἡ τελευταία Γερμανικὴ πρακτικὴ δὲν εἶναι μικρὸς διδάσκαλος. Ἐνῶ ἀφ' ἐνὸς ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἡ νομοθεσία τοῦ 1870 ἀνέγραψε τὴν ἐλευθερίαν τῶν ἐργατικῶν πρὸς ἀπεργίαν συνεταιρισμῶν, διότι κατὰ τὸ ἄρθρον 152 τοῦ βιομηχανικοῦ διατάγματος (Gewerbe Ordnung) «καταργοῦνται ὅλαι αἱ ἀπαγορεύσεις καὶ αἱ ποιναὶ κατὰ τῶν βιομηχανῶν, πρωτεργατῶν, βοηθῶν ἢ ἐργατῶν τῶν ἐργοστασίων αἱ ἀφορῶσαι τὰς ἐνώσεις καὶ συνενοήσεις αὐτῶν διὰ τὸ τέλος τῆς ἐπιτυχίας κρειτόνων ὄρων ἡμερομισθίου καὶ ἐργασίας, ἐπὶ λέξει διὰ μέσου τῶν ἀπεργιῶν.» ἀφ' ἑτέρου ἀποδειλιάσασα ἡ διοικητικὴ ἐμπειρία ἐκ τῆς ἐξογκώσεως τοῦ κοινωνικοῦ τῶν ἀπεργιῶν ρεύματος, πρόκειται κατ' αὐτὰς νὰ ὑποβάλλῃ εἰς τὸ Γερμανικὸν κοινοβούλιον (Reichstag)

νομοσχέδιον ὅλως ἀντιστρόφου καὶ μεγάλης ἐπὶ τοῦ κοινωνικοῦ προβλήματος σημασίας. Εἶναι περίεργον, ὅτι ἡ ἀρχὴ τοῦ νομοσχεδίου τούτου ἀνευρίσκειται ὑπὸ λογικωτέραν ἐποψιν ἐν τῇ ὀπισθοδρομικῇ τῆς Ἀσίας κοινωνίᾳ, ἐν τῇ ὁποίᾳ πολλαχοῦ ὁ ἐργάτης εἶναι ὑπόχρεως ἀπὸ συνηθείας, ὅπως δώσῃ ἀποχρῶσαν ἐγγύησιν περὶ τῆς ἐξακολουθήσεως τῆς ἐργασίας του, ἅμα ἔχει αὕτη χαρακτῆρα κατεπείγοντος.

Ἡ σύγκρισις ἔχει τί ὀδυνηρόν. Ἐν τούτοις εἶναι ἀληθές· ἐν Γερμανίᾳ πρόκειται ἡ ἐν τῇ σφαίρᾳ τοῦ ἀστικοῦ δικαίου ὑποχρέωσις τοῦ ἐργάτου πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ἑαυτοῦ συμφωνίας νὰ καταστῇ διὰ τῆς παρεμβάσεως τῆς Πολιτείας ἀφθονος πηγὴ ἐγκληματικῆς δικαιοσύνης, διότι κατὰ τὸ νομοσχέδιον «ὅσοι ἐργάται ἐγκαταλείψουσι παρανόμως, τὴν ὁποίαν συνεφώνησαν νὰ παρέξωσιν ἐργασίαν, τιμωροῦνται διὰ προστίμου 15 μάρκων ἢ διὰ τῆς ποινῆς τῆς φυλάξεως.» — Τοιαῦται λύσεις τοῦ κοινωνικοῦ προβλήματος ἀπολήγουσι μᾶλλον εἰς χείρονας περιπλοκάς, τῶν ὁποίων τὸν ἰδιαίτερον χαρακτῆρα καὶ τὰς φοβερὰς συνεπείας δὲν δύναται νὰ καλύψῃ ἡ ποινικὴ ἐπίσης τιμωρία τῶν ἀποπεμπόντων ἀθαιρέτως τοὺς ἑαυτῶν ἐργάτας ἀρχηγῶν τῶν βιομηχανικῶν καταστημάτων, διότι ἕκαστος ἐννοεῖ, ὅτι ἐν πνεύματι ἰσότητος, σαρδῶνιον μειδιώσεως, περιλαμβάνει καὶ αὐτοὺς τὸ Γερμανικὸν σχέδιον.

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΚΑΙ ΑΓΓΛΙΚΑ ΥΠΟΥΡΓΕΙΑ.

Ἐν τῇ ἐφαρμογῇ τῶν πολιτευμάτων μεγάλην χέκτηται σημασίαν τὸ μέρος ἐκεῖνο τῆς Καταστατικῆς, τὸ ὁποῖον ἀφορᾷ εἰς τὸν σχηματισμὸν τῶν Κυβερνήσεων. Ἐπὶ τῆς ἀπολύτου μοναρχίας; Ἡ συνεχὴς τῶν ὑπουργῶν μεταβολὴ μαρτυρεῖ, ὅτι ἐπὶ τοῦ θρόνου ἵσταται ἄνθρωπος ἀνί-

κανος γὰ εὐρη τοὺς προσήκοντας κυβερνήτας τοῦ τόπου ἢ γὰ ἀκούση τὰς συνετὰς συμβουλὰς αὐτῶν. Ἐν τοιαύτῃ περιόδῳ ἡ αὐλή τοῦ ἡγεμόνος ἀποτελεῖ τὴν πρακτικὴν τοῦ ἔθνους δύναμιν, περὶ τὴν ὁποίαν σπεύδουσι γὰ σύγκεντρῶσιν οἱ ἀληθεῖς ἢ ψευδεῖς ἀφοσιωμένοι. Εὐκολώτερον εἶναι δι' αὐτῆς γὰ προαχθῆ τισ ἢ διὰ μυρίων ἂν εἶχεν ὑπὲρ αὐτοῦ φωνῶν. Ὅστις τότε γνωρίζει κάλλιον τὴν αὐλικὴν γλῶσσαν εἶναι βέβαιος περὶ τοῦ σταδίου του. Ἐὰν πίπτῃ, πίπτει ἴνα ἐκ νέου ἐγερθῆ. Ἄρκει γὰ ζηλεύῃ τὸ πρόσωπον τοῦ νευροσπάστου καὶ δὲν ὑπάρχει ἱπποτικώτερα πολιτικῇ.

Ἐπρόκειται ὁμῶς περὶ συνταγματικῆς πολιτείας; Αἱ ὑπουργικαὶ κατ' αὐτὴν μεταβολαὶ εἰκονίζουσι πιστῶς τὰς τάσεις, αἵτινες ἐμπνέουσι τὰς πολιτικὰς τοῦ τόπου ἐξουσίας. Ἐὰν μὲν αἱ ὑπουργικαὶ κυβερνήσεις διαδέχωνται ἀλλήλας δι' ἁρμονικοῦ τινος τρόπου πρὸς τὸν ἀναγκαῖον εἰς διαχείρισιν τῶν κοινῶν πραγμάτων χρόνον, σημεῖον ὅτι τὸ πολίτευμα τοῦ ἔθνους ἐγγίζει, ἂν δὲν εἶναι ἤδη, εἰς ὠριμότητα, ἥτις δὲν συμβιβάζεται οὔτε πρὸς ἐκτρωματικούς καὶ ἡμεροβίους καρπούς οὔτε πρὸς τὴν ἀκινήσιαν τῶν σηπομένων ὑδάτων. Ἐν τοιαύτῃ κοινωνικῇ καταστάσει πολυχρόνιον ὑπουργεῖον εἶναι ἀσφαλῆς ἀπόδειξις, ὅτι ἡ διοικητικὴ τοῦ ἔθνους τάξις περιήλθεν εἰς χεῖρας ἰσχυρᾶς καὶ πεφωτισμένης ἐντὸς τοῦ ἔθνους πλειονοψηφίας. — Ἐὰν ὁμῶς αἱ ὑπουργικαὶ μεταβολαὶ εἶναι συνεχεῖς, τότε ἢ ἔρχονται ἐκ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ, ὅτε δημοκρατικαὶ αἱ ἐν τῷ τόπῳ τάσεις ἢ ἔρχονται ἐκ τοῦ βασιλέως, ὅτε οἱ φίλοι τῆς ἐλευθερίας ἔστωσαν εἰς ἔντονον προσοχὴν. Ἐν τοιαύτῃ περιόδῳ αἱ πολιτικαὶ τοῦ τόπου ἐξουσίαι δὲν λειτουργοῦσι κανονικῶς, τίθεται δὲ ὑπὸ συζήτησιν ἐν τῇ ἐθνικῇ συνειδήσει ἡ ριζικώτερα τῶν κοινῶν διαρρύθμισις, μέχρις οὗ ἡ ἀ ν ἄ γ γ ῆ ἔ θ ν ι κ ῆ ς σ υ ν ε λ ε ὕ σ ε ω ς ἐμφανισθῆ εἰς ὅλα τὰ πνεύματα ὡς ἡ μόνη τῆς σωτηρίας ἐλπίς. Τότε αὕτη ἢ εἰσάγεται ὑπὸ τὴν μορφήν συντηρητικῆς μεταρρυθμίσεως, ἢ ἐπιβάλλεται ὑπὸ τῆς ἐπαναστατικῆς τῶν πραγμάτων βίας.

Καὶ τοιαύτη μὲν εἶναι ἡ καθολικὴ ἔποψις τῆς κυβερνητικῆς τῶν μοναρχικῶν καὶ τῶν συνταγματικῶν ἐθνῶν πρακτικῆς. Ἐπεθύμων δὲ ἰδιαιτέρως γὰ μελετήσω αὐτὴν ἐπὶ δύο πρὸ πάντων ἐθνῶν, τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ Ἀγγλικοῦ, τὰ ὁποῖα συναντῶνται μὲν ἐπακριβῶς ἐν τῷ ἀσθέστῳ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν πόθῳ καὶ δι' ὅλων τῶν κοινῶν στοιχείων τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς μεταξὺ τῶν ἡπείρων ναυτικῆς τῶν χωρῶν αὐτῶν ἀποστολῆς, διακρίνονται δὲ ἐκ τῶν κλιμάτων καὶ τῶν παραδόσεων. Προφανῶς ἀντιτίθενται σπουδαιότατοι ἑκατέρωθεν οἰκονομικοὶ ὅροι. Καὶ ὁ ἀριθμὸς δὲ τῶν ἀτόμων καὶ ὁ ὄγκος τῶν περιουσιῶν δὲν ἐξασκεῖ μικρότεραν ἐπὶ τῆς ἀντιθέσεως ἐπιρροήν. Ἐν τούτοις ἡ σύγκρισις δὲν ἀποβάλλει τὸν ἐνδιαφέροντα χαρακτήρα αὐτῆς. Μήπως καὶ ἐν τῇ ἀρχαιότητι δὲν συνεκρίνοντο αἱ Ἀθῆναι πρὸς τὴν Σπάρτην; Ἐπὶ τέλους ἀφοῦ τὸ αὐτὸ πολίτευμα συνδέει τοὺς δύο λαοὺς, πρέπει γὰ ἴδωμεν πῶς τοῦτο λειτουργεῖ ἐν ἑκατέρῳ αὐτῶν. Ἀφοῦ δὲ μάλιστα τὸ Ἀγγλικὸν ἔθνος ἐχρησίμευσεν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ὡς πολιτικὸς διδάσκαλος, ἃς ἐρευνήσωμεν κατὰ πόσον ἡ πρακτικὴ τοῦ μαθητοῦ συναντᾶται πρὸς ἐκείνην τοῦ διδασκάλου.

Ὡς ἀναγκαίαν βᾶσιν λαμβάνω τὸ μέχρι σήμερον χρονικὸν διάστημα, διὰ μὲν τὴν Ἀγγλίαν ἀπὸ τοῦ 1715, διὰ δὲ τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τοῦ 1833. Ἐνῶ ἀφ' ἑνὸς ἡ ἀναλογία μεταξὺ τῶν δύο τούτων περιόδων εἶναι ὡς 4:1, ἀφ' ἑτέρου ἡ μὲν Ἀγγλικὴ εἰς 159 ἔτη ἀνέδειξε 41 ὑπουργεῖα, ἡ δὲ Ἑλληνικὴ εἰς 40 ἔτη 46 ὑπουργεῖα. Ἡ Ἑλληνικὴ λοιπὸν γονιμότης ὑπὸ κυβερνητικὴν ἔποψιν εἶναι ἀνεπίδεκτος ἀμφισβητήσεως. Ὁ ἐπόμενος δὲ πίναξ δεικνύει τὴν σχετικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πολιτειακοῦ τούτου φαινομένου κατ' ἀμφοτέρωτα τὰ ἔθνη.

Ἀγγλικὰ ὑπουργεῖα		Ἑλληνικὰ ὑπουργεῖα.	
Πρόεδροι		Πρόεδροι	
Walpole (A')	Ὀκτ. 1715	Τρικούπης	Ἰαν. 1833
Standhope	Ἀπρ. 1717	Μαυροκορδάτος (A')	Ὀκτ. 1833
Sunderland	Μαρτ. 1718	Κωλέττης (A')	Μαί. 1834
Walpole (B')	Ἀπρ. 1720	Ἀρμανσπέργ	Μαί. 1835

Wilmington	Φεβρ.	1742	Ρουδχάρτ	Φεβρ.	1837
Pelham	Αύγ.	1743	ὁ βασιλεύς	Δεκ.	1837
Newcastle	Ἀπρ.	1754	Μαυροκορδάτος (B')	Ἰουν.	1841
Bute	Μαΐ.	1762	Κριεζής (A')	Αύγ.	1841
Grenville	Ἀπρ.	1763	Μεταξάς	Σεπτ.	1843
Rockingham (A')	Ἰουλ.	1765	Μαυροκορδάτος (Γ')	Μαρτ.	1844
Grafton	Αύγ.	1766	Κωλέττης (B')	Αύγ.	1844
North	Ἰαν.	1770	Τζαβέλας	Σεπτ.	1847
Rockingham (B')	Μαρτ.	1782	Κουντουριώτης	Μαρτ.	1848
Shelburne	Ἰουλ.	1782	Κανάρης (A')	Ὀκτ.	1848
Portland (A')	Ἀπρ.	1783	Κριεζής (B')	Δεκ.	1849
Pitt (A')	Δεκ.	1784	Μαυροκορδάτος (Δ')	Μαΐ.	1854
Addington	Μαρτ.	1801	Βούλγαρης (A')	Σεπτ.	1855
Pitt (B')	Μαΐ.	1804	Μιαούλης	Νοεμ.	1857
Grenville	Ἰαν.	1806	Κολοκοτρώνης	Μαΐ.	1862
Portland (B')	Μαρτ.	1807	Βούλγαρης (B')	Ὀκτ.	1862
Perceval	Ἰουν.	1810	Βούλγαρης (Γ')	Φεβρ.	1863
Liverpool	Ἰουν.	1812	Βάλβης (A')	Φεβρ.	1863
Canning	Ἀπρ.	1827	Κυριακοῦ	Μαρτ.	1863
Goderich	Αύγ.	1827	Ρουφός (A')	Ἀπρ.	1863
Wellington	Ἰουλ.	1828	Ρουφός (B')	Ἰουν.	1863
Grey	Νοεμ.	1830	Βούλγαρης (Δ')	Ὀκτ.	1863
Melbourne (A')	Αύγ.	1834	Κανάρης (B')	Μαρτ.	1864
Peel (A')	Νοεμ.	1834	Βάλβης (B')	Ἀπρ.	1864
Melbourne (B')	Ἀπρ.	1835	Κανάρης (Γ')	Ἰουλ.	1864
Peel (B')	Σεπτ.	1841	Κουμουνδοῦρος (A')	Μαρτ.	1865
Russel (A')	Ἰουν.	1846	Δεληγιώργης (A')	Ὀκτ.	1865
Derby (A')	Φεβρ.	1852	Βούλγαρης (E')	Νοεμ.	1865
Aberdeen	Δεκ.	1852	Κουμουνδοῦρος (B')	Νοεμ.	1865
Palmerston (A')	Φεβρ.	1855	Δεληγιώργης (B')	Νοεμ.	1865
Derby (B')	Φεβρ.	1858	Ρουφός (Γ')	Νοεμ.	1865
Palmerston (B')	Ἰουν.	1859	Βούλγαρης (ΣΤ')	Ἰουν.	1866
Russel (B')	Ὀκτ.	1865	Κουμουνδοῦρος (Γ')	Δεκ.	1866
Derby (Γ')	Ἰουν.	1866	Μωραϊτίνης	Δεκ.	1867
Disraeli (A')	Φεβρ.	1868	Βούλγαρης (Ζ')	Ἰαν.	1868
Gladstone	Δεκ.	1868	Ζαήμης (A')	Ἰαν.	1869
Disraeli (B')	Φεβρ.	1874	Δεληγιώργης (Γ')	Ἰουλ.	1870
			Κουμουνδοῦρος (Δ')	Δεκ.	1870
			Ζαήμης (B')	Ὀκτ.	1871
			Βούλγαρης (Η')	Δεκ.	1871
			Δεληγιώργης (Δ')	Ἰουλ.	1872
			Βούλγαρης (Θ')	Φεβρ.	1874

νιώτερα εἰς τὸν παρόντα. Ἐνῶ ὁ πρῶτος ἀριθμεῖ τὸ ὑπουργεῖον Walpole διαρκέσαν ἐν τῇ δευτέρᾳ αὐτοῦ περιόδῳ 21 ἔτη, Pitt 17 ἔτη, North 12 ἔτη, Pelham 10 ἔτη, ἀφ' ἑτέρου ὁ παρῶν αἰὼν ἀριθμεῖ τὸ ὑπουργεῖον Liverpool 14 ἔτη, Melbourne 6 ἔτη, Palmerston 6 ἔτη, Russel 5 ἔτη, Gladstone 5 ἔτη. Ὅσον προβαίνει λοιπὸν ὁ συνταγματικὸς βίος ἐν Ἀγγλίᾳ, τόσον αἱ κυβερνήσεις αὐτοῦ μεταβάλλονται συνεχέστερον. Τοιουτοτρόπως κατὰ μὲν τὸν παρελθόντα αἰῶνα, εἰς 85 τοῦτέστιν ἔτη, τέσσαρα ὑπουργεῖα διήρκεσαν ὀλιγώτερον τοῦ ἔτους καὶ 4 ὀλιγώτερον τῶν δύο ἐτῶν, κατὰ δὲ τὸν παρόντα αἰῶνα, ἦτοι εἰς 74 ἔτη, 7 ὑπουργεῖα διήρκεσαν ὀλιγώτερον τοῦ ἔτους καὶ 4 ὀλιγώτερον τῶν δύο ἐτῶν. Ἐντὸς μὲν τῶν πρώτων 85 ἐτῶν 16 ὑπουργεῖα, ἐντὸς δὲ τῶν ἐπομένων 74 ἐτῶν 25 ὑπουργεῖα.

Ἡ ἀξιοσημεῖωτος αὕτη τάσις τῆς ὑπουργικῆς κυβερνήσεως ἐν Ἀγγλίᾳ μαρτυρεῖ σημαντικωτάτην περίοδον τοῦ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους πολιτεύματος. Ὁ κόσμος ζῆν ἄν ταχύτερον ἢ ἄλλοτε εἰς ὅλα τὰ στάδια τῆς ὑπάρξεώς του. Καὶ ἐν τῇ ἐμπορίᾳ καὶ ἐν τῇ βιομηχανίᾳ καὶ ἐν τῇ πολιτικῇ ἢ δύνამις τῆς ταχύτητος ἀποτελεῖ τὴν ἡμερησίαν διάταξιν τοῦ τελευταίου τῆς ἀνθρωπότητος πολιτισμοῦ.

Ἐὰν διὰ τῆς αὐτῆς μεθόδου ἀναλύσωμεν τὸν βίον τῆς ὑπουργικῆς ἐν Ἑλλάδι κυβερνήσεως, παρατηροῦμεν ὅτι ἡ μὲν πρώτη βασιλεία ἐντὸς 29 $\frac{2}{3}$ ἐτῶν περιλαμβάνει 19 ὑπουργεῖα, ἦτοι κατὰ μέσον ὄρον 1 ὑπουργεῖον εἰς 1 $\frac{1}{2}$ καὶ πλέον ἔτους, ἡ δὲ τελευταία βασιλεία ἐντὸς 10 $\frac{1}{2}$ ἐτῶν ἀριθμεῖ 21 ὑπουργεῖα, ἦτοι δύο κατ' ἔτος. Ἐὰν διαιρέσωμεν τὸν βίον τῆς πρώτης βασιλείας εἰς μοναρχικὸν καὶ εἰς συνταγματικὸν, ὁ πρῶτος ἐν διαστήματι 10 $\frac{2}{3}$ ἐτῶν ἀνέδειξεν 8 ὑπουργεῖα, καὶ ὁ δεύτερος ἐντὸς 19 ἐτῶν 11 ὑπουργεῖα. Ἐν χρόνῳ λοιπὸν σχεδὸν διπλασίῳ ἢ συνταγματικῇ περιόδῳ τῆς πρώτης βασιλείας οὐδὲ κατὰ τὸ ἥμισυ πλειότερας τῆς προηγουμένης περιόδου ἐσχημάτισε κυβερνήσεις. Ἐπὶ τὴν ἐποψίν ταύτην αἱ συνεχέστεραι ὑπουργι-

Μεταξὺ τῶν Ἀγγλικῶν ὑπουργείων τὰ μὲν πολυχρονιώτερα ἀνήκουσιν εἰς τὸν παρελθόντα αἰῶνα, τὰ δὲ ὀλιγοχρο-

καὶ μεταβολαὶ βαρύνουσι τὴν πλάστιγγα τοῦ ἀπολυτισμοῦ καὶ συνδέονται μᾶλλον πρὸς τὴν κατ' αὐτὸν νεότητά καὶ ἀπειρίαν τοῦ βασιλέως.

Ἡ μείζων ἔντασις εἰς ὑπουργικὰς μεταβολὰς παρατηρεῖται παρ' ἡμῶν εἰς δύο κυρίως ἐποχάς, ἐξ ὧν ἡ μὲν εἶναι δημοκρατικὴ, ἡ δὲ βασιλική. Ἀμφότεραι ἀριθμοῦσιν 6 ὑπουργεῖα, ἀλλ' ἡ μὲν πρώτη ἐντὸς ἐνὸς ἔτους (Ὀκτωβρ. 1862—Ὀκτωβρ. 1863), ἡ δὲ δευτέρα ἐντὸς ἐννέα μηνῶν (Μαρτ. 1865—Νοεμβρ. 1865). Τὸ πολυχρονιώτερον ὑπουργεῖα τῆς Ἑλλάδος ἀνήκουσιν εἰς τὴν συνταγματικὴν περίοδον τῆς πρώτης βασιλείας. Ἐννοῶ τὰ ὑπουργεῖα Κριεζῆ (1849) καὶ Μιαούλη (1857), διαρκέσαντα ἀμφότερα πλέον τῶν 4 ἐτῶν. Τὸ ὀλιγοχρονιώτερον ἀνήκει εἰς τὴν τελευταίαν περίοδον, διότι ὑπάρχει καὶ τριήμερον ὑπουργεῖον (Βούλγαρη, 3—6 Νοεμβρ. 1865). Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην ὁ γονιμώτερος εἰς Ἑλληνικὰ ὑπουργεῖα μὴν εἶναι ὁ Νοέμβριος 1865, διότι ἐσχηματίσθησαν ἐν αὐτῷ 4 ὑπουργεῖα, ἧτοι διπλάσια τοῦ ἀβασιλεύτου Φεβρουαρίου 1863.

Αἱ μεταβολαὶ τῶν ὑπουργικῶν κυβερνήσεων πρέπει νὰ μελετηθῶσιν ἰδιαιτέρως καὶ ἐκ τῶν προσώπων, τὰ ὅποια τὰς καταρτίζουσι. Εἶναι εὐκόλον πρᾶγμα νὰ κατηγορῆ τις τοὺς ἄλλους ἐπὶ ἐλλείψει ἀρχῶν, εἶναι ὅμως ἀδύνατον καὶ εἰς τὸν ἐλεεινότερον αὐτὸν πολιτικὸν νὰ μὴ ἔχη τὰς ἰδικὰς του. Δυνατὸν αὐταὶ νὰ εἶναι καλαὶ ἢ κακαί, εὐγενεῖς ἢ ἀγενεῖς, προοδευτικαὶ ἢ ὀπισθοδρομικαί, θερμαί, ψυχραὶ ἢ χλιαραί. Ἐν τούτοις πάντοτε ὑπάρχουσιν. Ὅσα λοιπὸν βλέπομεν συνεχέστερον τὰς ὑπουργικὰς μεταβολὰς ἐνεργουμένας διὰ τῶν αὐτῶν προσώπων, τόσῳ πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι αἱ ἰδέαι, τὰς ὁποίας ταῦτα ἀντιπροσωπεύουσιν οὔτε ἐνίκησαν οὔτε ἐνίκηθησαν ὀριστικῶς, καὶ ἐπομένως ὅτι ὁ πολιτικὸς ἀγὼν, ἐκ τινος ἀνωτέρας τῶν κοινοβουλευτικῶν πραγμάτων αἰτίας, δὲν ἀφίνεται εἰς τὴν κανονικὴν αὐτοῦ κρίσιν. Ὅσον συνεχέστερον ἐπαναλαμβάνεται τὸ φαινόμενον τοῦτο, τόσον μαρτυρεῖ ἐπικινδυνωδεστέραν τὴν περιπλοκὴν ἐν τῇ πολιτικῇ τῶν συνταγματικῶν ἐθνῶν μηχανῇ.

Ἐκ τῆς ἐπόψεως ταύτης αἱ Ἀγγλικαὶ τῆς ὑπουργικῆς κυβερνήσεως μεταβολαὶ ἐν διαστήματι μὲν τῶν πρώτων 92 ἐτῶν (1715—1807) ἀριθμοῦσι 4 πρόσωπα (Walpole, Rockingham, Portland, Pitt) καταλαμβάνοντα δις τὴν συνταγματικὴν ἀρχὴν, ἐν διαστήματι δὲ τῶν τελευταίων 40 ἐτῶν (1834—1874) ἀριθμοῦσι 5 δις (Melbourne, Peel, Russel, Palmerston, Disraeli) καὶ 1 (Derby) τρίς. Ἀπέναντι τῶν πορισμάτων τούτων τὰ Ἑλληνικὰ σημειοῦνται λίαν ἐνδεικτικῶς ἐπὶ τοῦ πίνακος.

Χ Ρ Ο Ν Ι Κ Α .

Ἡ ἐπιψήφισις τῶν φορολογικῶν νόμων καὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ ἀποτέλεσε τελευταῖον τὴν σημαντικωτέραν τῆς Βουλῆς ἐργασίαν. Μεταξὺ τῶν ἀνταλλαχθεῖσων κατὰ τὰς συζητήσεις οἰκονομικῶν ἰδεῶν, προσεξάρχει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἡ κοινὴ ἐμπειρικὴ. Ἐνῶ δὲ πάντοτε αἱ ζωτικότεραι μεταρρυθμίσεις ἀναβάλλονται ἐπ' ἄοριστον, ὁ τόπος ἐξακολουθεῖ περιστρεφόμενος ἐντὸς τοῦ στενοῦ κύκλου ὀπισθοδρομικῆς φορολογίας καὶ ὀπισθοδρομικωτέρας ἔτι οἰκονομικῆς διαχειρήσεως.

— Ὑπὸ ἑτέραν ἔποψιν ἢ ὑπὸ τῆς Βουλῆς ἀπόρριψις τῆς προτάσεως, ἵνα ὁ ἐπὶ τοῦ Κερκυραϊκοῦ ἐλαίου φόρος ἐλαττωθῇ ἀπὸ 18 εἰς 16 λεπ. τὴν ὀκάν, συνδέεται πρὸς ἀξιοσημεῖωτον οἰκονομικὴν δυσαρμονίαν. Ἐνῶ αἱ οἰκίαι τοῦ ἄστεος καὶ τὰ ἐπαγγέλματα εἶναι πάντῃ ἀφορολόγητα, διὰ τὰς ἐλαίας τῆς Κερκυραϊκῆς ἐξοχῆς οὐδεμία ὑπάρχει εὐσπλαχνία. Βεβαίως τὴν εὐθύνην φέρουσιν αἱ ἀρχαὶ τῆς προσωρινῆς πολιτικῆς· διαρκεῖ ὅμως αὕτη ὅλην ἤδη δεκαετίαν, καθ' ἣν ἡ ἐντελής ἀφομοίωσις τῶν παλαιῶν καὶ νέων τοῦ Κράτους ἐπαρχιῶν ἠδύνατο ἐπὶ τέλους νὰ συμπληρωθῇ.

— Ἡ Ἑθνικὴ Τράπεζα προεκήρυξε τὴν ἐκδόσιν 2 000 μετοχῶν πρὸς δρ. 3 000 ἑκάστην. Ἡ δρομικὴ κέκτιται μεγάλην σπουδαιότητα, διότι ἐνῶ τὰ ἐν τῷ τόπῳ κυκλοφοροῦντα κεφάλαια εἰσῆλθον ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἔτους εἰς ἐπαισθητὴν ἐλάττωσιν, διὰ τοῦ μέτρου τούτου ζητοῦνται 6 νέα ἑκατομμύρια δραχμῶν. Ὑποθέτω λοιπὸν, ὅτι θὰ συντρέξωσι καὶ αἱ ξέναί ἀγοραί, διὰ τὰς ὁποίας ἀπαιτεῖται βεβαίως μᾶλλον ἢ ἀνάπτυξις τῶν ἐμπορικῶν τῆς Τραπεζῆς ἐργασιῶν ἢ ἡ ἐπέκτασις τῶν πρὸς τὸν δημόσιον ὀργανισμὸν δανειστικῶν σχέσεών της.

— Τὸ τραπεζικὸν γραμματίον εἰσῆλθε τελευταῖον ἐκ νέου εἰς τὸν βουλευτικὸν περίβολον. Πρέπει ἄρα γε νὰ εἶναι ἐν ἡ πλεονα τὰ πιστωτικὰ καταστήματα τὰ ἔχοντα τὸ δικαίωμα τῆς ἐκδόσεώς του; Ἐνῶ τὸ κράτος διαμειράζεται μεταξύ τῆς Ἑθνικῆς (παχύτερον μέρος) καὶ τῆς Ἴονικῆς τραπεζῆς (Ἐπτάνησος μόνον), ἴδου ὅτι καὶ ἡ Πιστωτικὴ εἶναι πρόθυμος νὰ λάβῃ τὸ μέρος τῆς. Τὸ βέβαιον εἶναι, ὅτι μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῶν προνομίων ἢ καλλιτέρα οἰκονομικὴ εἶναι ἢ ἐλευθερία, καὶ ὅτι ἀπανταχοῦ εἶδος τι συνεταιρισμοῦ μεταξύ τῶν μεγάλων πιστωτικῶν καθιδρυμάτων θὰ καταστῇ ἀναπόφευκτον ἐν τῇ λειτουργίᾳ τοῦ τραπεζικοῦ γραμματίου.

— Ἡ Ἰταλικὴ Βουλὴ πρὸ ὀλίγων ἑβδομάδων ὑπὸ σχετικὴν τινα ἔποψιν ἐψήφισε σημαντικώτατον νόμον, διότι παρεχώρησεν εἰς ἕξ τραπεζῆς τὸ δικαίωμα τῆς ἐκδόσεως τραπεζικῶν γραμματίων ἀξίας ἐνδὲς διλιουνίου φράγκων, ὑπὸ τὸν ὅρον ἵνα ἡ πρὸς ἐκάστην τράπεζαν ἐκδοσις μὴ ὑπερβαίνῃ τὸ τριπλάσιον τοῦ ὅλικου ἀποθεματικοῦ αὐτῆς κεφαλαίου.

— Ἡ κατὰ τὰ δύο τελευταῖα ἔτη βιομηχανικὴ δραστηριότης τοῦ Βελγίου ἀναλύεται εἰς τοὺς ἐπομένους λίαν εὐγλώττους ἀριθμούς. Τὸ 1873 ἀποδεικνύει αὐξήσιν ἐπὶ τοῦ 1872 κατὰ μὲν τὴν εἰσαγωγὴν 18 τοῖς $\frac{1}{10}$, κατὰ δὲ τὴν ἐξαγωγὴν 5 τοῖς $\frac{1}{10}$. Ὅσοι λοιπὸν νομίζουσιν, ὅτι τὸ ἐπὶ τῆς ἐξαγωγῆς πλεόνασμα τῆς εἰσαγωγῆς μαρτυρεῖ ἐλάττωσιν τοῦ ἐθνικοῦ πλούτου, ἔχουσιν ἀφορμὴν νὰ συμπαθῶσι πρὸς τὴν Βελγικὴν χώραν. Ἐν τούτοις αὕτη, μὲν μίλις μείζων τῆς Πελοποννήσου κατὰ τὴν ἔκτασιν, ἀνήκει εἰς τὴν χορείαν τῶν προϊσταμένων τοῦ νεωτέρου κόσμου ἐθνῶν, εἰς πολιτικὴν καὶ οἰκονομικὴν πρόοδον.

— Μεταξὺ Καλιφορνίας καὶ Λονδίνου ἐσχηματίσθη ἰδιοφυῆς τις συνεταιρισμὸς, ἀναλαβὼν τὸ ἔργον τῆς ἐξακριβώσεως τῶν εἰς τὸ κοινὸν διδομένων μεταλλείων. Ἡ μετοχικὴ διὰ τῆς μεταλλουργικῆς λάμπφως κερδοσκοπία, ἡ ἐξ ἀπροόπτου καταλαβοῦσα ἀπὸ τινος τὴν Ἑλλάδα, ἐν ἧ ἀποτίει νῦν τὰς ἑαυτῆς ἀμαρτίας, εἶναι παλαιὰ διὰ τὰς βιομηχανικωτέρας ἡμῶν κοινωνίας ἱστορία. Δὲν ἀρκοῦσι πλέον τὰ ὀνοματωδελέσμιμα, τῶν ὁποίων ἀπανταχοῦ ἐγένετο κατάχρησις, ἀλλ' ἀπαιτοῦνται πρὸ πάντων ἐκθέσεις τῆς ἐκτιμητικῆς ἑταιρίας. Πόσης ἀξίας πρέπει νὰ εἶναι αὗται, ἕκαστος ἐννοεῖ.

Ἐν Ἀθήναις, 4 Ἀπριλίου 1874.